

A cs. kir. szabadalmazott

BERNDORFI FÉMÁRU-GYÁR

SCHOELLER ÉS TÁRSAI BÉCSBEN.

Raktár: Budapest, IV., Váci-utca 25. sz.

Ajánlja gyártmányait, egymint evő-eszközöket és asztali készleteket, mindenféle cikkeket szálladók, vendéglők és kávéházak részére alpacca-ezüst és alpaccából, valamint főző-edényeket tiszta nikkelből. A készítmények soliditásáról kezeskedik a czég régi jó hírneve.

A CS. KIR. SZAB. BERNDORFI FÉMÁRU-GYÁR

ALPACCA-EZÜST TÁRGYAI

Hivatalosan bejegyz. új védjegy az L. alpacca-ezüstre.

Hivatalosan bejegyz. új védjegy az alpaccára.

Általában fehér, kemény fémből valók, alpacca alappal, galv. uton erős, sok évi tartóságra számított, 16 latos ezüsttel bevonva, melynek szilárdságáért kezeskedik vállalatik.

A tiszta ályny főző-edények

a hivatalosan bejegyzett védjegykéltől, 98—99 százaléknyi finom rézzel vannak előállítva, s így lényegesen különböznek a keresnnyektől, melyek csakhamar használhatlan és értéktelenné válnak. A mi tiszta ályny főző-edényeink tartósak, és évtizedekig használatban lehetnek, s majdnem semmiféle kopásnak nincsenek alávetve és soha sem törnek el, miután az ályny oly kemény és hajlékony, mint az aczél. Színük szép fehér, az ezüsthöz hasonló, s használatban is változatlan marad. Egészségi tekintetben is igen ajánlatosak ezen főző-edények, miután a tiszta ályny nem oxydálódik és zöld szírony nem képez. A tiszta álynyból való főző-edényekben gyorsabban lehet főzni, mint a zománczott vagy réz-edényekben. Az ályny-edények tisztogatása egyszerű és könnyű, s netaláni foltok fehér homokkal által surolás által eltávolíthatók.

Képes árjegyzékek (magyar és német nyelvben) kívánatra ingyen és bérmentve.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható:

ÉJSZAK A DÉL ELLEN.

REGÉNY FORDITOTTA

VERNE GYULA. HUSZÁR IMRE.

Nyolczvanöt a szövegbe nyomott képpel.

Ára füzve 2 forint.

Gyógyszertár megnyitási jelentés.

Van szerencsém tiszteletteljesen tudatni, hogy a VII. ker., Damjanich-utca 2. sz. házban

„Magyarország Védasszonyához”
címzett gyógyszertáramat megnyitottam.

Kiváló gondoskodásom tárgya leendő, hogy ugy szereim kifogástalan tisztasága és szakzerű kezelése, valamint a t. közönség előzékeny és pontos kiszolgálása által gyógyszer-táram a legszigorubb igényeket is kielégítse.

A bécsi császári kir. udvari gyógyszer-tárban a legmagasabb udvar szolgálatában 21 éven át folytatott működésem e tekintetben teljes biztosítékot nyújt. Gyógyszertáramban mindennemű orvosi és gyógyszerészeti különlegességek, továbbá pipere- és tápszerek, gyógyborok stb., melyek mind a legszigorubb elvek szerint készítvék, gazdag raktárban készletben állanak. Bármely — netán Budapestben raktáron nem tartott — különlegesség beszerzéséről készségesen gondoskodom. — A bécsi császári kir. udv. gyógyszer-tárral fentartott összeköttetésemnél fogva mindezeket a legfinomabb minőségben vagyok képes beszerzeni. — Kiváló tisztelettel

Nagy Gyula, volt cs. kir. udvari gyógyszerész.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem utca 4. szám.)

Legnagyobb és legolcsóbb butorbevásárlási forrás.

PATYI ISTVÁN ÉS TÁRSAI

hazai gyártmányu asztalos és saját készítményü kárpitos butor-termeiben, IV. (Váci-utca) koronaherceg-utca 11, a zsidóház-utca sarkán, a főpostával szemben, I. em.

Ajánljuk dúsán felszerelt raktárunkat, mindennemű háló, esődió és dolgozó szobák berendezésében, ugyszintén salon, valamint sima fekete és gyöngyházzal berakott butorokban, a legegyszerűbbtől a legfinomabbig, s mellözve minden reklám-hajmát, minden versenyt felülmuló legolcsóbb áron. Menyasszonyi kelegényeknél és nagyobb bevásárlásoknál tetemes árengedmény. Hazafias üdvözléttel

Patyi István és Társai, butorgyárosok és kárpitosok.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Váci-utca
27. szám,
BUDAPEST.

WADLSTEINER F. és Tsa

AJÁNLJÁK DÚSAN BERENDEZETT

ÜVEG ÉS PORCELLÁN-RAKTÁRUKAT,
LAMPÁK, PIPERETÜKRÖK,
CSILLÁROK.

A CHRISTOFLE-EZÜST
MAGYARORSZÁGI FÓRAKTÁRA.

Epen most megjelent!

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben és minden könyvkereskedésben kapható:

A BÉLYEG- ÉS ILLETÉKÜGYI
TÖRVÉNYEK ÉS SZABÁLYOK
KÉZIKÖNYVE.

Az ide vonatkozó törvények, szabályok, pénzügyministeri rendeletek, pénzügyi közig. bírósági döntvények és elvi jelentőségű határozatok

teljes és rendszeres gyűjteménye.

Magyarozó példákkal, terjedelmes kiszámítási táblázatokkal és kimerítő betűsoros tárgymutatóval.

Összeállította

GÁLFFY FERENCZ

kir. pénzügyi fogalmazó a pozsonyi pénzügyigazgatóságnál.

Második teljesen átdolgozott kiadás.

Ára füzve 3 frt.

A FRANKLIN-TARSULAT kiadásában Budapestben megjelent s minden könyvkereskedésben kapható — az osztr. tartományok számára Szélinaki György cs. kir. egyet. könyvtáránál Bécsben I., Stefansplatz 6.

A RÉGI MAGYARORSZÁG.

1711—1825.

GRÜNWARD BÉLA.

Második kiadás. Ára füzve 4 frt. Második kiadás.

TARTALOM: Az önálló állami élet hiánya. — A rendi alkotmány hatása. — A gazdasági s társadalmi fejlettség. — A király. — A főpapság. — A főurak. — A köznemesség. — A polgárság és parasztság. — A külügy. — A főhatóságok. — A hadügy. — A pénzügy. — Közigazgatási viszonyok. — Egyház és közköztartás. — Törvényhozás és országgyűlés. — Az igazságszolgáltatás. — A közigazgatás és a magye. — Nemzetiség és irodalom. — Hangulatok és áramlatok.

VASÁRNAPI UJSÁG

43. SZÁM. 1888.

BUDAPEST, OKTÓBER 21.

XXXV. ÉVFOLYAM.

NÁDAY FERENCZ.

A NEMZETI színház e hét folyamán egy szép családi ünnepnek volt a színhelye Családi ünnepnek annyiban, a mennyiben az ünnepnek sokkal nagyobb jelentősége volt a csak a közelállókot érdeklő ilyenmü ünnepek rendes jelentőségénél, egy oly művész levén az ünnepelés tárgya, ki évek hosszu sora óta a nagy közönségnek is kedvence, a művészetek azon ágának, melynek a nemzeti öntudat kifejesztésére hazánkban oly rendkívüli hatása tozó a hivatott kitünőségek közé tartott, egyik művelője, a magyar színművészetnek egyik elsőrendü bajnoka

Ez év október 16-án mult tizenhat éve, hogy Náday Ferencz a nemzeti színháznak tagja lett, s azóta mindig tagja is maradt, folyton emelkedvén a valódi hivatással választott s igazi lelkesedéssel folytatott pályán. Még igen fiatalon lépven a «forró deszkákra», megadatott ernie, hogy egy negyedszázados jubileuma is jó formán még fiatal sorban, s mindenesetre oly fokon találja, a melytől még igen messze eshetik a hanyatlás kezdete s melyről ma még azt sem tudhatni egész bizonyossággal, ha vajjon nem ezután várható-e még művészetének delelő pontja?

Mert Náday Ferencznek szerencsés temperamentuma, eleven kedélye, egész testi és lelki szervezete olyan, hogy egyáltalán nem zárja ki a további emelkedés lehetőségét. Sőt a ki őt akár az életben, akár a színpadról ismeri, szinte csodálkozni kénytelen, hogy egy ilyen ifju embernek immár huszonöt éves művészi mult van háta mögött.

Sőt szorosán véve még több is. Budapestben 1843-ban született, itten tanults édes atyja, Navratyll kuriai levéltárnok a jogi pályára szánta. Ez irányban indult meg nevelése s a tehetséges fiu nem is merete elárulni atyja előtt, hogy az ő lelkében egészen más vágyak égneek s a gimnázium bevégeztével atyja óhajtatásához képest beiratkozott a jogi egyetemre.

De a művészet ápolásától, habár csak műkedvelésképen is, a joghallgatók nincsenek eltiltva. A fiatal Navratyllnak is hamar nyílt alkalom, hogy lelke vágyának mehozza az első áldozatot. Balatonfüreden lépett föl «A toll hatalma» címü vígjátéknak egy kisebb szerepében. S még

ház a lánchid mellett, az éjszakai vaspálya igazgatósági palotájának helyén akkor élte virágkorát, s műkedvelők is többször tartottak benne előadásokat. 1862 december 2-án szintén műkedvelők adták elő a «Don Juan» operát s a fiatal jogász, a kinek szép sugár természetén, kifejezéssel teljes esinos arcán kívül volt egy kis énekhangja is, ebben lépett föl, mint Leporello. Donna Annát Rabatinetzky Mari kisasszony, már akkor a nemzeti színház kedvelt tagja énekelte, de mellette is feltűnt a szép színpadi megjelenésü, mozgékony ifju, s a közönség rokonszenvesen fogadta. A fiatal jogász komoly gondolkozásu atyja nem nézte jó szemmel a dolgot, félvén, hogy Thália elvonja fiát Themis szolgálatától. A megújult siker, a közönség tetszése, a közreműködők biztatása, különösen pedig Molnár, az igazgató rábeszélése megacézoló a fiatal ember elhatározását, hogy a színművészetnek szentelje kétségtelen tehetségét, s az apai tekintély végre engedett a fiu ostromának.

A fiatal Navratyll tagja lett Molnár budai társaságának. Ennél akkor az operette volt a leginkább fölkapott, mondhatnók, az egyedül domináló műfaj s az új tagnak az Offenbach-féle operettek kisebb fajta szerepeiben kellett szerencsét próbálnia. Meg is állta a próbát becsülettel s például a «Dunanan és fia» címü operette száz-négy előadásnak mindenikében föl lépett.

De még elég korán belátta, hogy csekély terjedelmü hangja akadály lesz előrehaladásában, s mivel benső ösztöne is inkább a valódi művészet felé vonzotta: elhatározta, hogy a drámai szakmára szenteli magát. Ezzel az elhatározással egyidejüleg fogant meg benne a gondolat, hogy a nemzeti színházhoz jusson, a hol aztán megnyílnék előtte a művészi ambíciójának megfelelő pálya.

Nem is habozott soká, hanem megjelent Csepreghinél, a nemzeti színház titkárnál, a ki bemutatá Radnótfáy akkori intendansnak. A színpadra termett fiatal ember megjelenése az intendansra is megtette hatását, a ki azonnal fölvette a nemzeti színház tagjai közé, csak hogy — minden fizetés nélkül. Csupán öltözetre kaptott valami foglaltól s 1863 december 12-től

NÁDAY FERENCZ. Goszleth fényképe után.

ebben is tapsot és lelkesedést sikerült keltenie, különösen a mikor elszavolta Tóth Kálmánnak «Előre!» címü hazafias költeményét.

Ezzel az egy föllépéssel és az aratot sikerrel el volt vetve a kocza sorsa fölött. A művészet megízlelt kéje elhatatlan szomjat keltett benne. A Molnár György által igazgatott budai népszin-

teljes kilencz hónapig játszott mint fizetetlen segédszínész kisebb szerepekben, buzgón, szorgalmasan, csaknem minden drámai estén megjelenő a színpadon.

Olyan szerepköre, melyben tehetségét beigazolhatta volna, természetesen ez idő alatt még nem nyílt. De kitűnő iskola volt reá néve. Tanulmányozhatta a nagy művészeket, kiket mintául választott, különösen Szerdahelyit, a kit megközelítette volt legnagyobb vágya. Tanulta is a szerepeket, hogy ha valamely véletlenség a már kész művészeket akadályozni találna a fölépésben, azonnal helyt állhasson.

A hivatását komolyan vevő, előre törekvő ifjut Radnótfáy is megkedvelte. Csak hogy ő nem volt valami kitűnő ismerője a művészek természetének: pártfogoltját erőnek erejével a tragikai hősszerű szerepkörre szerette volna fölnevelni s a fiatal színésznek, ki jobban ismerte önmagát és tehetségét, igen nehéz helyzete volt, oly módon hátrítani el magától a nem neki való szakmát, hogy előljárja neheztelést ki ne hívja vele. Utóvégre is, midőn művészi dolgokban már némi tájékozást szerzett s szükségét érzé szélesebb tapasztalatok gyűjtésének is, — tanulmány-utrá indult először Németországba, honnan visszatérve, már is észrevehető volt művészetén a haladás, úgy hogy Radnótfáy a következő évben már maga vitte magával hosszabb külföldi tanulmány-utrá. Ettől kezdve minden évben arra használta föl szabadságidejét egy részét, hogy megismerkedjék a külföld legjelesebb színházai- val s legkitűnőbb művészeinek előadási módjával.

Művészi egyénisége e közben teljesen kidomborodott s tisztán megjelölve látta maga előtt azt az irányt, a melyre hivatása utalja. Nagyobb mértékben érvényesülni azonban csak Szerdahelyi Kálmán elhunytja után nyílt alkalm. Ekkor lepte meg a közönséget azzal az alakító erővel, melyet addig alig sejtett benne valaki. Eleinte még a kritika sem biztatta. Szemére vetették, hogy sokszor félszeg, hogy tulzó, hogy kezeit nem tudja hova tenni, stb. A mint azonban nagyobb alakításokra is tere nyílt: napról-napra nőtt a közönség szemében. Felköltve érzé teljes ambícióját s lelkiismeretes szorgalommal, törhetetlen akaraterővel feküdt neki tanulmányainak s a szorgalommal párosult tehetség rohamosan kezdte meghódítani azt a tért, melyet Szerdahelyi elhunytával elárultnak vélt egy a közönség, mint a kritika.

Az utóbbi években már nem volt a nemzeti színháznak Nádaynál többet foglalkoztatott férfitagja. Szalondarab, dráma, vígjáték, bohózat nem kerülhetett a színpadra, hogy abban ne Náday játszta volna az oszlopos szerepek egyikét. Nagy szenvedélyek, lelket dúló viharok ábrázolására nem termett, de a középműfaj férfiszerepkörét minden árnyalatában művészileg tudta betölteni. Azoknak a típusoknak a száma, a melyeket e körön belül alkotott, szinte bámulatos. Rendkívüli utánzó képessége meglepő élet-hűséggel bír élénk varázsolni mindent, a mivel az életben találkozunk. Az elegáns szalondarab, a finom esabító, a ledér udvarló, a sivár kedélyű járdatipró, a szeretetreméltó semmirekellő, a tapasztalatlan, félszeg ifjonecz, a kiélt roué, a könnyelmű, a bonvivant, a nemes lelkű jó bolond s a mi ezer meg ezer változatait az emberi természetnek az életből ismerjük, az benne mind oly kitűnő ábrázolóra talál, hogy bátran sorozhatjuk őt ama művészek közé, kik legelső nemzeti műintézetünk méltó büszkeségét képezik.

Az idősebb és ifjabb Szerdahelyi, László József, s a magyar színművészet nagy veszteségére oly korán elhunyt Halmi hagyatékának Náday ma a legghivatottabb örököse, s bár e jelesek mindenikének volt művészi egyéniségében va-

lami olyan, a mit Nádaynál föl nem találunk, de viszont az ő művészetének is vannak olyan fényoldalai, a mivel azok nem rendelkeztek. Ez is csak megerősítése annak a tapasztalatnak, hogy a művészi természetek mindenikének megvan a maga külön egyénisége, egyik se pótolhatja, helyettesítheti teljesen a másikat, minde- nük után marad valami űr, melyet az utódnak egészen betölteni soha nem sikerül. De feleltet- heteti a hiányt, kárpótolhat érte.

És Náday valóban olyan művészzé nőtt a nemzeti színpadon, hogy a világnak legelső színpadai is büszkék lehetnének reá. Vannak szerepei, a melyekről el van ismerve, hogy azokat Coquelein sem játszsza több finomsággal, nagyobb eleganciával, mint a mi Nádaynak, a mi pedig már igen magas mértéke a művészi nagyságnak. Rendkívüli könnyűsége a legkülönbözőbb fajtájú szerepekben, értelmes, eleven előadási mód, kifejezési erő a taglejtésben és mozdulatokban, szóval a tökéletes otthonosság a színpadon, sokszor meglepő tehetséggel, izléssel és az ábrázolt jellemhez illő természetes hűséggel párosulva, a vígjáték, általában a finom komikum szakmájának oly elsőrendű ábrázoló művészevé kvalifikálják Nádayt, a minő csak ritkán található.

S mint mondók, most van művészetének valódi teljében, s a mikor tisztelői, barátai multját ünneplik, még az a biztos kilátása is megvan, hogy talán még szebb jövő, az eddigieknél is nagyobb művészi sikerek elé nézhet, — a mi a szeretetnek és tiszteletnek ez alkalommal tapasztalt jeleinél is nagyobb jutalom s oly kedvezése a sorának, a minőben csak igen keveseket részesít.

Náday megérdemlé küzdelmeivel, szorgalmával, kitartásával és azzal az erőfeszítő munkássággal, melyvel a művészetnek szolgált, hogy ily kedvezésben részesüljön a sorstól s örömmel csatlakozunk azoknak kívánságához, a kik a művészt még az ezental következő huszonöt év végén is ugyanazon ügy buzgó előharcosai sorában reménylik ünnepelhetni, melynek eddigi élete szentelve volt.

LEMONDÁS.

Mint rab, bezárva börtönébe,
Fásult közönynyel néz körül,
Szívéből a reményt kitépte,
Panaszt nem éjt, nem is örül,
Halál nyit csak ajtót előtte,
A külvilág nem törődve —
Nem várok én semmit se már . . .
Az élet, ugy a hogy, lejár.

Penész virágzik ott csupán csak
Szűk börtönének négy falán . . .
Illatja nincs e zöld virágnak.
Koszortat ebből fonna tán?
Miért? kinek? talán a póknak?
Hogy szálai előtte lógnak? . . .
Nem várok én semmit se már . . .
Az élet, ugy a hogy, lejár.

Rút pók a társa, s mást se tud, mint
Hálóba fonn, mit lehet . . .
Éreztem életembe' bút, kínt,
Szívták ki gyakran véretem . . .
Vergődtem én hálóba fonva,
S szívem' lelkem' téptem kinomba' . . .
Nem várok én semmit se már,
Az élet, ugy a hogy, lejár.

Az érdek — mint keresztpók fon
Hálókat itt és mindenütt . . .
S belé gyakran nyásja mosolyt von,
S há benne vagy, szívedre üt . . .
Hogyan siet az éhes állat
Kiszívni vért, hol még találhat . . .
Nem várok én semmit se már . . .
Az élet, ugy a hogy, lejár.

Mint rab bezárva börtönébe,
Fásultan ül meg szűk helyén,
Nem várva jót, rosszat se félve . . .
Egykedvűen csak élek én . . .
Hálót más hadd szője-fonja . . .
Lelkembe' nincs se vágy, se gond ma,
Nem várok én semmit se már . . .
Az élet, ugy a hogy, lejár.

Igaz, hogy a penész belepte
Lelkem falát, s hideg van ott . . .
De látja egykor más felette
Ragyogni még a szép napot . . .
Lesz még virág, lesz fény is itt még,
Koporsómat ha sirba vitték . . .
Nem várok én semmit se már . . .
Az élet, ugy a hogy, lejár.

DÖMÉNY JÓZSEF.

BÁRO WESSELENYI MIKLÓS NAPLÓJA AZ 1838-IKI PESTI ÁRVIZRÓL.

(Folytatás.)

16-ikán, pénteken reggelre szállni kezdett a vízőzön. Azon hajó, melyet tegnap, ma reggel jókorra fogadtam volt, nem jött el s mást kellett szereznem. Emberek már nem igen voltak menteni valók s kik még némely épületek hátulsó részeiben lehettek, azokhoz még férni sem lehetett; elmentem tehát Tánzerék, Bártfayék s magam portékáim után. Az enyémeknek nagy részét az emberséges János, a Podmaniczky Jani segítségével, már megmentette volt. Holmi apróságon kívül csak egy puskám veszett oda, de Tánzerék s kivált Bártfayek igen sokat vesztettek. Kedd óta ma ütem először rendesen ebédezhöz s gyermekeimmel ettem.

Károlyi István ma is, tegnap is megfordult itten. Ő a menekvőknek Föthon és Palotán helyet és élelmet készített s már sok kenyeret szállított be. Általában a környékbeliek, sok helységek s birtokosok, mihelyt a szerencsétlenség első híret vették, vetelkedve küldötték az eleséget a városba s a szekereket a város széleire a távozók számára. Károlyi György és Lajos is átjöttek ma s kenyeret hoztak Budáról. Mondják, hogy István főherczeg is több helyeken megjelent.

Károlyi Lajost vittem hajómmal a Francziskanus piacra, honnan Györggyel együtt volt Budára vissza menendő. Az oskola-utca szögletén álltam hajómmal, midőn egyszerre hangzik s száz száz visszhangozza: «die Curia stürzt ein!» A Curia előtt csomóban álló néptömeg nyakra-főre rohant a szemben álló templomnak, de egymás hátán levén, nem fért s egymást gázolta, neki rohantak a víznek s hajóknak, éppen több uri asszonyok, *Rizi és Teri Orczy, Nina Czapári* (Szapáry) s mások is, Budára költöződők ültek a hajókon; a remélés s zavar szörnyű volt. Bengrottam hajómból a vízbe s előbb Károlyi Lajost, ki már előbb szárazra kelt volt, azután Orczy Gyurit ragadtam kézen, jönnének a Curia elébe megmutatására annak, hogy nincs veszedelem, egyik sem jött, s egy pár katonatiszt sem, kit hasonlólag felszólítottam, sőt ezek közül az egyik, midőn mutattam nekik, mi mozdulatlan áll a Curia, azt felelte: «Ja, es ist wahr, das Gebäude stürzt nicht ein, aber es brennt.» A melegen süttő naptól ennek s minden épületnek fedele párolgott. Így nem kapván senkit, ki jöjjön, egyedül szaladtam a Curia előtt üresen maradt térre s kiáltottam a népnek, mennyire rekedt hangom engedte. Így nevetésre változva mult el a panicus, vagy a mint az öreg *Behlen* Dániel szokta volt mondani: pannonicus terror.

A Város-piacra s a Váci-utczára kerülve, a Zsibáros-utczán fel az invalidusok épületehöz mentem lovaimat felkeresni, melyek — mint ma reggel megtudám — előbb a «Zrinyi» vendéglő-gödöbe s onnan ide menekedtek. Egy folyosón szabad ég alatt találtam őket felborzadt szörrel

s Jósikával együtt dideregve, ki — mint mondják, a lovak mentése körül derékul viselte magát, s lovakat elláttuk a Károlyi-háztól hozott zabbal s Jósikát egy bundával láttam el és pénzzel. Visszaevezésem előtt több ismerősöket láttam a szárazon, *Földváry* asszesszort, *Lónyay* Gabrist, ki háznépével reggel átindult, de azoknak félelme miatt kénytelen volt visszatérni, — s többeket. Gener. *Brettfeld* látott meg s hozzám futván nyakamba borult; ötlet forma-ruhájában, engem a víz és sártól szennyest — sed non indecoro pulvere sordidum — megölelni látni s a generálist látni az üldözött Wesselényi nyakába borulva, feltűnő látvány volt s oly látvány, mi a jelenlét sokaságnak is nagyon tetszett. Itt hallám előbb, hogy nevem mindenfelé szájról-szájra hangzik s a nép áldásának tárgya vagyok. Ennek megérdemlének eddigi tudása sokkal magaszatolabb, mint megnyerésének mostani tudása.

Az invalidusok épületében sok ezer kapott menedéket, a vármegye háza s a Ferencziek kolostora is tömve volt. P. *Albach*nak szobájában — mondják — egy egész lánynevelő-intézet tanyázott. E helyeken kívül csak a Szerviták, a József- s a Nagy-piacznak egy része maradt szárazon. Ma már sok kenyeret hordottak s osztottak szét; húsban sem volt szükség. A Ferencziek piacán szabadban vágták s árulták a húst. Visszamentem a personalis lakásánál tudakoltam: ott van-e még s nem akar-e Budára menni? Cselédje azt felelte, hogy lakásában fog maradni. A Sebestyén-piaczon *Czapáry* Ferenczt láttam kenyérral teli hajóval érkezni. Ő — mint mondják — az egész idő alatt emberül dolgozott.

Újra az Üllői-útra evettem a Tánzerék s mások holmija után. Midőn visszatérek, lakásom előtt egy dereglyét látok állani, a melyben levő emberek azzal foglalatkoskodnak, hogy csákyjokkal szobám ablakát beverjék; nem képzelhetvén egyebet, mint hogy rablani akarnak, hallgatva közeledtünk hozzájuk s már melletük voltunk, midőn mondtam, hogy ezen ablaktörési fáradságtól valóban megkimélhetnék magokat. Ekkor látam, hogy *Csapody* az ablaktörőt. Ő Budáról néző csövel látta, hogy lakásom tornácán áll János a kutyákkal; ez az alatt volt, míg János a holmival megrakott csolnak visszajövetelétől ősszerakás végett a háznál maradt. A jólkü *Csapody* mindjárt áthajózott Budáról, s az udvar felől s az utczából is hiába kiabálván, az ablakot törette be, hogy Jánost, ha még ott lenne, ki szabadítsa. Midőn szerdán *Bártfayék, Tánzerék* s egy rakás szomszéd — kik mindnyájan az én szobámba szorultak volt — menekedtek s az ablakot lajtorján mászták le, János a kutyáimat nem hozhatta le s ezek élen és szomjan voltak a szobákba zárva ma reggel.

Minő örömük volt szegényeknek, midőn megláttak. Én is örültem s nem is kis öröm ily jó s hűséges állatokak megmente látni.

Kutyáimról jut egy furcsa eset eszembe, egy azon sok közül, mely a napokban a teméntelen szomorú s borzasztó jelenet közt hol bosszuságot, hol nevetést gerjesztve előfordult. Egy roskadó kapu közt bevezünk az épület hátulsó része fedelén levő emberek szabadítására, szerencsésen lezsepeljük s örülünk, hogy a veszélyes kapun keresztül szabadba értünk; ekkor mentetteinknek egyike bögni kezd: «Mein Pu, mein Pu»; mindent feledve neki törtünk a kapunak s be az udvarra: «Wo ist der Bub?» kiáltottunk; ekkor sül ki, hogy emberünk nem Pubja, hanem pudlija után sopánkodott, a jó pudli nem mutatta magát, keresésére pedig időnk felette drága volt.

Az Üllői-útról befelé menve, a református templom grádicsai tetején éppen az ajtó előtt

láttam két hordó bort csapon s egy marhát nyúzni, melyet éppen akkor ütöttek volt le. A víz dél óta szemlátomást szállott s már estig néhány lábnyival apadt. Azonban a belvárosban még most kezdtek az épületek inkább hasadozni s roskadozni.

Mint a pinczékben a víz fogyott, úgy növekedett sok pincez és épület sülvedése és repedezése. A Károlyi-háznál is jónak láttam a gyermekeket oly szobába költöztetni, mely alatt pincez nincs.

Igy napi munkámat mára bevégeztem, estve 9 óra után kenyérral és hussal tömött kosárral elindultam Jánossal együtt szegény *Kossuthék* és *Nettiék* felkeresésére. A Czukor-utczán s Országúton víz nélkül lehetett a Kerepesi-utrá menni egészen a M.-színházon tulig, de itt már víz volt. Egy soroksári kis lélekvesztőt találtunk s azzal elvittek a *Salvator* gyógyszerárig, vagyis *Csepcsányi-házig*, hol *Kossuthék* laknak. Az első emelet csarnokában egy pár lovát találtam *Csepcsányinak*, egy emberre is akadtam, s ettől megtudtam, hogy *Kossuthék, Csepcsányiékkel* együtt, *Maglódra* mentek. A ladikosoknak mondtam, hogy egy vagy két óra mulva visszajövök s reggelig az apróbb mellék-utczákban fogunk tartózkodni.

Nagyhid-utca, Theatrum- és József-piaczon keresztül a Szel-utczába mentünk s mind szárazon, a Marczibányi-ház előtt már vízben gázoltunk. Itt egy csolnakra akadtunk, de ez úgy meg volt fenekelve, hogy hosszas kilődásink után sem tudtuk viznek eresztetni.

Fáklyadarabunk, melyre a Károlyi-háznál tettem volt szert, eddig jövet kétszer is elaludt; itt a házmesternél újból meggyújtottuk s tovább gázoltunk; én elől egy hosszú ruddal tapogattva, hol áll vagy hol van beszakadva a kövezés.

A Szarka-utczán mentünk a Dumasorig, itt helyenként szárazra találtunk, felhaltottunk egészen a most épülő Wodianer-ház felső széléig, de itt az állások alatt s kövek és gerendák közt bajosan lehetett a hasig érő vízben haladni; a szegleten pedig hatalommal rohant a folyamba visszasiető víz a Veréb-utczából ki, s hosszú rudam oly mélységet mutatott, melynek a hullám sebessége s az uszó mindenemű zaklatás miatt én jó uszó sem foghattam neki, vagy a víz rohanása a Dunába sodor. — Így vissza kelle térnem, s a szegény asszonyt két gyermekével — hihetőleg — éhezve kelle hagynom.

A Kerepesi-úton levő csolnakocskához akartam menni s előre örültem, hogy a már apadt vízzel oly helyekre mehetek, hová tegnap jutni nem lehetett, még reggelig talán néhány embert megszabadíthatok, de fáklyám elaludt, mert rossz is volt s az eső is esett; nem tudtuk többé meggyújtani, az éj pedig oly sötét volt s azon elpusztult helyek, hova szándékoztam, romokkal annyira borították, hogy baha kellett indulnom. Az Uri-utca felé akartam menni, de vizsgáló rudam a «Fehér-hajón» tul, hol már vízben kellett gázolni, szakadást mutatott s ezért a Nagyhid-utczára kerülve értem éjfélt után haza.

17-ikén szombat. Reggel *Lónyay* Jánoshoz mentem, ki a nádor által e napokban királyi biztossá neveztetett ki, lakása előtt (a Károlyi házzal szemben levő szegletház) *Seberrel*, a polgármesterrel találkoztam, ő is Lónyayt kereste, de ez már összehasznált volt lakából el s a vármegye házához költözött. Odasiettem, *Dubroviczky* könnyező szemekkel magasztalt s ölelt meg Lónyayt.

Jelentettem *Lónyaynak*, miszerint a víz már jóval kisebb levén, lehetne még oly embereket megszabadítani, kikhez tegnap férni nem lehetett s kértem, adna a város és megye részéről segídedet, kikkel hajókat szerzhessék s szerencsétlenek mentésére küldhessem. Ő városi és megyei

lovaskatonákat adott mellém s fiatal mérnököt adott rendelkezésem alá. Én ezeket s még egy pár fiatal embert — egyiket, a derék *Teichgrubert*, a kerepesi-utrá és a keeskeméti kapuhoz küldöttem, hova szándékoztam a szerzendő csolnakokat gyűjteni. Magam lóra ültem s hajduimmal hajók után jártam, szerentem is többeket, szép szóval, erővel, ígérettel.

Midőn legjobban és egész hivatalos fontos-sággal parancsolgatnék, a jó sárgám e szokatlan jelenettől meglepve, azt fogta gondolni, hogy nem én, hanem valami hivatalbeli ül hátán, ilyet pedig ő szem szeretvén, a víz közepébe dobott; még a vízben voltam, midőn esetem okának ezt gyanítottam; azonban felszedvén magamat s ujra hátára kapaszkodván, láttam, hogy hátulról jött egy hajó orrával lovam lába közé s ettől megijedve tette váratlan ugrásait. Nem sokára érkezett egy csolnak, mely néhány lovagba jövöt hozott, köztük egy nyalkán öltözött fiatal ember volt, e csolnak szárazra nem hajthatott s attól több öre kellett megállania, a benne levők nem igen akartak a vízbe szállni, de mégis nem sokára kitakorodtak, hanem a nyalka urf semmiképen sem akart megázni, én nyugtalanul siettettem, mert a csolnakot tüstént küldeni akartam. Végre urfim egy hajós nyakába kapaszkodott, s úgy lovagolt kifelé. Rákikéltattam a hajósnra, ténne le s menne vissza hajójába; ez szót fogadott, én pedig elvágtattam az uras mellett, hogy ne csak alul, hanem felül is ázzék.

Vagy nyolcz csolnakot küldöttem szét, ezek estig, a mit csak lehetett, felkutattak s még mintegy harmincz eléhezett embert mentettek meg. *Teichgruber* nyolczat hozott, s azok közül négyet, kik több óráig nyakig ültek vízben. Miután ezek elrendeltetésükre indultak, a jövő-menő embereket, holmikát, eleséget ki és be vivő hajók közt igyekeztem rendet csinálni.

Visszalovagoltam a vármegye-házhoz, *Lónyaynak* jelentést tenni s tovább rendelkezést kérni, mondván, hogy bármire és hova legyen szükség, velem oly szabadon parancsoljon, mint a legutolsó hajduval. Ily baj és zavar idejében minden becsületes embernek kötelessége magát használtatni.

Lónyay emberséges és értelmes ember; a nélkül, hogy magát vakon vezetetté, hallgat másra is; nem irdogen helyes tanácsot elfogadani. Ő a nádorral közvetlen összeköttetésben áll, egyenesen tőle veszi a rendeleteket s neki teszi jelentéseit. Ez igen helyes is, mert tüzet oltani s vízből menekülni vagy menteni igen bajos dicasterális uton. *Dessceffy* Aurél van *Lónyay* mellett s nagy buzgósággal jól munkálkodik. A veszély óráiban ő is dolgozott, *Wenkheim* Laczival egy hajón járt, Laczi jelesül viselte magát.

Dubroviczky nél ebédeltam, *Lónyay* és az egész biztosság is ott. Ezen biztosságnak most egyik fő igyekezete a ház és kerest nélkül maradtakból minél többet Budára, falura s majd gőzhajókon innen elszállítani. Több menekvő helyeken s utczákon is kenyér osztatik. A város tanácsa részéről kevés munkásság fejtelt ki. Előkészület majd mi sem volt, a nagy ár alatt majd minden tanácsbeli egy-egy hajót tartott udvarán, de dolgozva keveset lehetett látni; most pedig tehetetlen légyszággal viselik magukat. *Havason* és *Trattner*en kívül — kik jól foglaltak s forgolódnak — még talán egy pár kivétellel a többi mind el kellene csapni. Ebéd után *Széchenyi* jött, nagyon le van verve.

A Lónyay rendelkezéséből a Dunához lovagoltam nézni, az átszállításra rendelt hajósok vizik-e ingyen a szegény embereket. Az átmenekedtekből igen sok, ott helyet nem kapván, megint jön vissza. Voltam *Nettiék*nél, szegényeknek igen jól fogott a ma reggel küldött kenyér és hús.

Midőn vacsora után haza mentem, nagyon fáradtnak érzetem magamat. Az eddigi képtelen feszültség már szünnén, most minden tagom fáj és lankadt. (Folytatás következik.)

TÖRTÉNETI HŰSÉG ÉS KÖZTUDAT.

Egy bíráló, akár a legújabb színházi premiérről, akár a könyvpiac valamely nevezetesebb termékéről adjon számot közönségének, mindkét

abból kifolyó tényekre: ránk maradtak-e volna egy Shakspeare remekei, az állameszély nagy alkotásai, Plato bölcselme, Stephenson gőzgépe, a civilizáció összes vívmányai s maga a teremtés isteni műve, s nem zuzta volna-e szét egy jobb meggyőződés sugallata alatt maga Phidias is Venusa csodás tökélyű márványtagjait? Hogy el ne térjek azonban a tárgytól, fogalmink világa tulnyomó részben három tényezőtől áll függésben. Ez a három tényező: az a *Valaki*, aki első vezette be az eszmék forgal-

A KÖLTÉSNET JELVÉNYEI STROBL PÁLYAMŰVÉN.

TOLDI ALAKJA, STROBLTÓL.

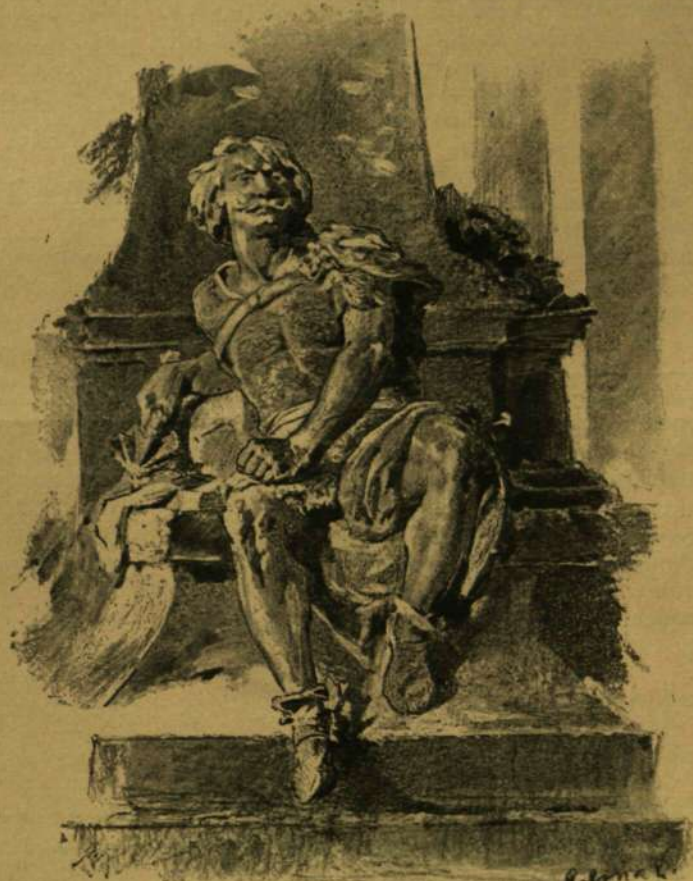

STROBL ALAJOS PÁLYAMŰVE.

AZ ARANYPÁLYAZAT.

ZALA GYÖRGY PÁLYAMŰVE.

TOLDI ALAKJA, ZALÁTÓL.

PIROSKA ALAKJA, STROBLTÓL.

esetben hasonlít az oly emberhez, a ki audienciáról jő, s rendszeren a lépcsőn lefelé menet öltik fel legjobb gondolata, legnyomósabb érve, melyről csodálatos módon megfeledezett. Hányadik szavunk, hányadik gondolatunk az, mely utólagos szentesítünk megnyernél ha csak huszonnégy órával később is. Az élet valóban egy nagy korrektúra-iv, tele áthuzott hibákkal, a melyeket már késő kijavítani, s minden állatok közt az ember az, a ki a megbánás tövisét érzi szívében.

Ki tudja, vajjon ha az alkotó kéz porázáról nem szakadna el oly rögtön az alkotott mű, hogy önálló létet kezdjen; ha a nyugodt ítélet korlátozása folytonos lenne az

mába; az a *Mindenki*, a mely fölismeri helytelenségét, és végül az a *Senki*, a kinek eszébe jutna, vagy a ki érdemesnek tartaná helyreigazítani a tévedést.

Mennyivel inkább áll ez történeti fogalmainkra és arra az irodalmi felfogásra, mely a történet anyagából gyúrja meg tárgyát! Mi az a történeti elem és miben rejlik? A tények való ismeretében-e, vagy az ugynevezett köztudatban? Sem ebben, sem abban az esetben nem lehet szoros történelmi irányról szó az irodalmi és művészi alkotásnál. Az akadémiai bíráló bizottság ama jelentésének, mely az ideai Péczely pályázatáról szólt, teljesen igaza volt, mikor a történetiség fogalmát nem szorította a történeti események visszaadására, sőt inkább a korrajzi festés feladatára is kiterjesztette. Tény, hogy az, a mit a történelem anekdotikus részének nevezhetünk, tehát a legmegkapóbb, legérdekesebb, legelragadóbb epizódjai, egy későbbi idő találmányai és nem épen úgy történetek, mint előadva látjuk és halljuk. Az események ritkán vesznek oly drammatikus fordulatot, s a hős ajkairól a legrikább

esetekben hangzik el épen a kellő időben az a röpké szó, melyet később mint egy-egy jellemző epigrammát ad tovább az utókor. Stuart Mária előadása alkalmából bizonyos hangsúlyozással használta a fővárosi kritika ezt a szót: *köztudat*. A köztudat követeli meg, hogy a szerencsétlen skót királyné ne szalmasárga toiletté-ben, hanem tetőtől talpig feketében lépjen a vérpadra; a köztudat az, mely a kalandos hajlamu szép asszonyt a tragikum engesztelő diécsfényében mutatja nekünk, és a köztudat felelős mindenért, a

mai szenvedélyek fokozásának legmagasabb csúcsára állította ezt a jelenést. És ha egyéb tekintetben nem is követelhetünk a költőtől szolgálai ragaszkodást a történet tényeihez, azt okvetlen hibáztatnunk kell, hogy Schiller drámájának legsarkalatosabb eleme, tehát nem csupán epizódyszerű részek, de a dráma organikus alapja ugyszólván, mely az egész lélektani processus menetét önmagából fejleszti ki, merő fikció.

Igy áll a dolog Schiller egyéb drámáinál is. Tell Vilmos létezésének semmi történeti alapja

den kétséget kizárólag kitünik, hogy máglyahalált szenvedett a roueni székesegyház előtti téren.

Schiller után Scribe az, a ki történeti tárgyakat a történeti igazság flagrans megsértésével vitt színpadra. De Scribe nem volt történetirő, mint Schiller, s neki mint francziának is több kiváltsága lehetett a tények szeretetreméltó ignorálására. Az „Egy pohár víz” dramatizált anekdotája a körül fordul meg, hogy Marlborough herczegnő kegyvesztetté lesz Anna ki-

rállynő előtt, mivel véletlenül egy pohár vízzel önti le annak uszályát. Nos, a dolog már csak azért sem történhetett meg, mivel tudjuk, hogy Anna királyné ivott ugyan, de nem vizet.

Ez a felelősség és lelkiismeret nélküli köztudat az, mely Borgia Lucrezia alakját századokon át a szörnyszerűség minden jellegével felruházta, úgy a mint Hugó Viktortól Donizetti librettójáig százszor és ezerszer rémítette a színpadról jámbor közönséget, holott mióta Gregorovius jeles munkáját magyarul is olvashatjuk, legalább is fölmentve tudjuk a sokat rágalmozott fejedelmi nőt az atyjával és fivérével való vérfertőzés vádjá alól. Thusnelda, a hős cherusk, Hermann felesége is a legképtelenebb drámáknak szolgál tárgyául, pedig voltaképen csak annyit lehet tudni felőle Tacitus adataiból, hogy ravennai fogsága alatt egy fiát szült.

A történet és fikció összeegyeztetése még nehezebb feladat a képzőművészetben, a hol nem a mulandó szó, hanem a vászonra tett vagy ércbe, köbe véselt igazság emlékszerű megjelenésével van dolgunk. Hiába igyekszem magamat teljes önfeladásig odaadni Munkácsy „Milton”-ja élvezetének, mikor tudom, hogy ezek a megdicsőített, idealizált lányalakok, kik oly jámbor türelmességgel teszik papírra val atyjok költői gondolatait, igazság szerint távolról sem bírtak érzéssel az „Elveszett paradicsom” szépségei iránt, sőt nagyon hamar belefáradtak a másolásba és felolvasásba, s megtagadták az engedelmességet, úgy hogy atyjok utóljára kidobta őket házából, csakhogy nyugalma legyen tőlük.

A pozsonyi országgyűlés híres jelenete, melyben a mindenfélől szorongatott Mária Terézia hű magyarjainak védelme alá bocsátja magát s a rendek túlradó lelkesedéssel kiáltanak fel: „Moriamur pro rege nostro!” — képekben, metszetekben eléggé ismert és elterjedt. De honnan kerül a királyné karjai közé pólyás csecsemő

minek idealizált magyarázatához a valóságos tényekben nem találunk támpontot.

Nos, ez a „köztudat” közelebről nézve semmi egyéb, mint *köztudatlanság*, melynek ördögéhez elég egy „képtanodai használatra szánt” Ribáryt hozzászujtani, hogy köddé foszsoljon, s én nem is hiszem, hogy az elsőrendű támlás-székek „köztudata” ne tiltakoznék az ellen, ha a karzati ülőhelyek „köztudatával” hoznók analogiába. Bármint igyekezzék is a kritika, nem fog sikerülni neki egy oly köztudatot fedeznie fel, mely mindig és minden körülmények között bevaljék.

Hogy ezzel a köztudattal milyen gyenge lábon áll a dolog, épen Schiller remekműve bizonyítja legenyesebben. Ha Schiller a történethez tartja magát szorosán, Stuart Máriajának azonkívül hogy hírhedt, hódító szépségét kell vala a drámai tényezők sorából kiküszöbölnie, épen Erzsébet királynéval való jelenete marad meg irratlanul, mert a valóságban Stuart Mária koránsem volt kiváló szépség s a két királynő sohasem látta egymást. Pedig Schiller épen a drá-

sines. A szép és ábrándos lelkű Thekla pedig Wallensteinban, ki oly epedő vágygyal szavalja az éj csöndjében merengő szavait Max után:

„Der Eichwald braust, die Wolken ziehn” — talán soha sem születik meg a költő agyában, ha látja a „friedlandi” lányának eredeti arczmását, azt a hideg, vékony dereku Mária Erzsébetet, hirtelen szöke hajának toronyzerű frizurájával, döllyfős, kihívó nézésével, a milyennek Marienbad mellett, a Metternich-féle königswarti kastélyban őrzött arcképe hagyta fenn ránk. Egy valódi modern cseh alapítványi hölgy. Maga Max pedig távolról sem volt Piccolomini fia, hanem csak unokaöccse, s az égeri események idejében még pólyás baba.

Egy harmadik drámája Schillernek, mely szintén súlyos áthágását foglalja magában a történeti igazságnak: az *Orleansi szüz*. Schiller tudvalevőleg egész költői és fájdalom nélküli halált juttat osztályrészeül, mialatt a csapatok zászlói feléje hajolnak. Ellenben amaz okmányokból, melyek az orleansi szüz inquisitionális porére vonatkozólag máig fönmaradtak, min-

mikor egy vállamra nehezede barátságos veregetés megfordulni késztetett.

«Dannevig!» — kiáltam majdnem megdermedve az ámulattól — «honnan cseppent ön ide? Zeusz! Olyan váratlanul érkezett, mint derült égből a villámcsapás.»

«A mi a régiek előtt annak jele volt, — egészít ki Dannevig találóan — «hogy Zeus haragszik és új áldozatokat követel. Nos, az áldozat, melyet én követek, az, hogy mutasson be annak a bájos gyermeknek, kit hölgyeül megnyerni, meg nem érdemelt szerencséje volt.»

«On úgyesen tudja választani képleteit, — feleltem nyugodtan, — «de mint tudja, a rómaiak minden zordszívűségük mellett, melyet szemökre vetnek, sem voltak oly kegyetlenek, hogy az emberáldozatot megadják. És én magam sem, ki itt a Pontifex szerepét játszom, nem vállalnék semmi esetre magamra ily büntetést.»

Igazán borzasztó változások mentek a szavaknál Dannevig arca. A szó szoros értelmében állati düh torzította el egy rövid pillanatra szép vonásait, szemei lángoltak, homloka sűrű ráncokba húzódott össze.

«Azt akarja mondani ezzel, hogy vonako-

megkarezoalta. Ha itt valóban szívének is van szava, úgy nem lépek utjába. Szerencsét kívánok önnek, ámbar azok után, a miket láttam, azt kellene mondanom, hogy jobb választást is tehetett volna. Vizitálásra!»

Könnyű léptekkel haladt át a termen s elvezetett a tömegben. Miután Hildegard kisasszonynak néhány ismerős hirlapirót mutatott be, mint táncost, s nagy türelemmel hallgattam végig lelkesült szavait, szépsége és szeretetreméltósága miatt elragadtatásuk felett, helyet kerestem magamnak a terem felső végében s egy filozóf mindent ócsároló elégedettségével szemléltem a tánczó párokat. Dannevig bucsúszavai bizonyos nyugtalansággal töltötték el; tudtam, hogy nem voltak őszinték, s félttem, hogy talán épen most is abban jár, hogy valami átkozott bajt csináljon. E pillanatban egy tánczó pár forgott el előttem, halványzöld selyem-uszály surolta lábaimat, s a Dannebrog-rend keresztjének sugara villant szemembe. Vad kiáltás lebbent el ajkaimról, vérem viharos forrásba jött. Éreztem hogy veszélyes felindulásban vagyok. Midőn, mint rendszeren, a zenekar gyorsított tempója arra emlékeztetett, hogy vége a tánc-

szót. «De mielőtt magában véve méltányos óhaját teljesíteném, legyen oly jó, mondja meg, ki az az ur, a kinek érdekében áldozatot kell hoznom?»

«Neve Dannevig; a Dannebrog-rend lovagja, s a mint mondja, jó barátja önnek.»

«Akkor mondja meg neki kisasszony, hogy barátságunk felhatalmazhatta volna rá, személyesen terjeszteni elem kérését, a helyett, hogy kegyedet küldje követül.»

Elénk pir borította el arcát, azután kurtán megfordult, s dacosan, a megbántott fénség arczikefezésével haladt át a termen annak tulsó felére.

(Folyt. köv.)

EGYVELEG.

* Az ebédlő-asztal beosztása. Drezdában nem rég jelent meg egy kis könyv a polgári háztartásról, mely igen sok gyakorlati tanácsot ad. E szerint az asztalt úgy kell felteríteni, hogy minden személyre két tányér kelljen, azaz mintegy 60 centiméter terület jusson: 75 centiméternél kisebb h-lyet hagyva egy-egy vendég számára, már áresség látszik. Az egy méternél keskenyebb asztalok nagyon alkal-

Goszlét fényképe után.
FODOR TASZILÓ A SOUPER-CSÁRDÁS ELŐTT. (BERCZIK ÁRPÁD «BÁLKIRÁLYNŐ»-JÉBEN.)

Kozmata fényképe után.
MANCOS OTTÓ. (OSIKY GERGELY «BOZÓTI MÁRTHÁ»-JÁBAN.)

Goszlét fényképe után.
FODOR TASZILÓ A SOUPER-CSÁRDÁS UTÁN. (BERCZIK ÁRPÁD «BÁLKIRÁLYNŐ»-JÉBEN.)

NÁDAY FERENCZ EGYES SZEREPBIBEN.

«dik engem bemutatni?» — kérdé nagyon rekedt hangon.

«Épen azt» — feleltem neki jól játszott közönyvel.

«És valóban azt hiszi» — folytató tovább, mialatt homloka lassanként kisimult, — «hogy megakadályozhat abban, hogy ama lánynyal megismerkedjem, ha nekem kedvem van, ezt önnek daczára is tenni?»

«Ilyesmit nem hiszek, — hangzott feleletem, «de ön eléggé ismer, és tudhatja, hogy meg nem ijeszthet. Minden körülmények között legálább ne köszönje nekem az a hölgy az önnel való ismeretséget.»

Egy pillanatig Dannevig gondolkozva állott, azután ama hirtelen s öt annyira jellemző hangulatváltozással pajtáskodó hangon folytató:

«Ej, ez igazán furcsa! Ön újra S.-éknél evett abból a csizmatalp-beefsteakból, melytől annyiszor óvtam, s a mi még rosszabb, csemegéül huspástétom evett. Emésztése nyugtalanítónan rendetlen állapotban van. Ha oly régi barátok, mint a minő ön és én, ilyen ostobaság miatt kapnak össze, az épen olyan, mintha valaki öngyilkosságot követ el, mivel kezét egy gombostűvel

nak, nem tartóztathattam vissza magamat attól, hogy szép védenőzmet fölkeressem s nem is igyekeztem rossz kedvetem titkolni előtte, a mint könnyű és gyors léptekkel felém sietni láttam. Ő maga szívesen látta, hogy sokkal jobban fel volt izgatva, semmint a változást észre vegye, mely elválsunk óta rajtam történt.

«Ne vegye rossz néven» — kezdé, hangjában annyi dévaszággal, a mennyire egy hozzá hasonló lelkületű nő csak képes lehetett — «ne vegye rossz néven, ha most oly kérdéssel fordulok önhöz, mely ön előtt kissé talán különösnek fog tetszeni. Csak velem szemben tanúsított jósa és barátsága az, melyből bátorságot merítek, hogy oly kegyet kérjek öntől, melyet ha nem adna meg, igazán jobban meglepne, mint ha megadná. A dolog ez: Van itt egy ur, a ki nagyon szeretne velem tánczolni s már valamennyi tánczos el van ígérve. Vajjon nem volna-e oly szives, egyik tánczát átengedni? Ugy is tudom, hogy ön csak kötelességből tette, hogy... hogy... hogy ennyit vállalt magára» — fejezte be végül a mondatot, mikor látta, hogy nem vagyok hajlandó kisegíteni zavarából.

«Ne beszéljünk indokaimról, kisaasszony» — válaszoltam oly nyájás hangon, a mint csak

matlanok, de ha 1-25 méternél szélesebbek, a társalgás már kellemetlenné lesz. Az ebédlő asztal s szék mögött végre mintegy 60 centiméter távolságnak kell lenni, hogy a felszolgálás kényelmes legyen. Egyszóval nagyon helyes a lakások czélszerűségének megítélésénél a métermértéket is tekintetbe venni.

* Drága könyvek. A Lennox-könyvtárban (Egyszerűt-Allamok) őrzik egy példányát a híres Mazarin-vagy Guttenberg-bibliának, az első könyvnek, melyet mozgó betűkkel nyomtattak. Vételára 25,000 dollár volt, de ma sokkal többet ér. Branton Ives new-yorki híres könyvgyűjtő egy hiányos példányt e műből 15,000 dollárért vett. Egy régi 10,000 dollárért vásárolt angol biblia Irvin F. Oswego pap tulajdona. Eredetileg 3 kötetből állott, de számos kép, kézirat hozzácsatolása által 60 folio köteté nőtte ki magát.

— Shakespeare sonettjeinek első kiadása 1609-ből ma már csak két példányban van meg, az egyik a brit muzeumé, a másikat egy amerikai gyűjtő 5000 dollárért szerette. A Lennox-könyvtárban van tovább egy XVI.-ik századból származó latin kézirat initialékkal s Clovi Gyula 6 képével, melyet 12,000 dollárért vettek meg.

* Nubiában óségi szokás, hogy az anyósoknak, ha leányaikat férjhez adják, vejükhez soha többé egyetlen szót sem szabad mondani, sem jót, sem rosszat, még közönyös szavakat sem.

BARANGOLÁSOK ROMÁNIÁBAN.*

IV.

Balczatost.

Ismét a döcögős vasuton vagyok.

Reggel indultam Galaczról. Szombat lévén, nem igen sokan voltak a kocsiokban. Itt Moldvában tudvalegileg nagyon vallásosak az izraelita lakók: Szabbath napján persze rossz volna utazni és nem is látunk, csak a tulsó szegletben egy magános ülő modern fiatalembert, ki ugylát-szik, már nem ragaszkodik atyái megrögzött szokásaihoz.

Az ut ugyanaz, melyen jöttünk volt, s ezért az egyformaság unalmát beszélgetéssel üzzük el; de nagyobbára alig értem tartsam beszédjét, pedig egy művelt fiatal tiszttel ülök szemben. A moldvaiaknak t. i. tájszólásuk van, mely lényegesen eltű az alföldi, s általában irodalmi nyelvtől. A hegylakók természete szerint ők is vastagabb, elnyújtott hangon beszélnek. Nyelvüknek két torokhangja van, miáltal érdekesé válik a jöhangzás; de főjóságta e tájszólásnak (mely az egyedüli fontosabb Romániában) a gyakori magyar szó benne és hogy sok jó oláh-országi kifejezést használ ép ellenkező vagy egészen más értelemben.

Az első, előtűnk még ismeretlen állomás Arszud után Szászku, csángómagyar falu, néhány ref. családjával, fiája bukaresti egyház-községünknek. Környékén szép reáulitványokat látunk mert itt egy nagy cukorfinomító gyár van; de természetének minősége sehogys sem kielégítő, versenyezni pedig épen képtelen egyéb külföldi, vagy a mi magyar czukorszállítványainkkal. Ezután mind magyarlakta vidéken járunk. A következő helyek egyike is Bogdánfalva (oláhosan Valea seaca) népes magyar község és Bacău (magyar neve Bákó), mi szintén csak e tekintetből fontos reánk nézve. Heti-és napivásáira tömegesen jönnek be a magyarok a közellevő falvakból és mindenféle anyanyelvűnk szavai ütnek meg fülünket.

Különben nem szép város és egyedüli nevezetessége a XIV. század vége felé épült katólikus templom lehet. Lakóinak több mint fele zsidó, kik még mind régi viseletükben járnak: hosszú talárban, fejükön prémes főveggel, meghagyott hosszú vuklikkal, mint a lengyelországiak. Moldvában is mindenütt feles számban laknak. A kereskedelem nagy része az ő kezükben van, az iparosok belőlük telnek ki.

Bákón innen terjedelmes papirgyár van, mely tavaly tüzvész áldozata lett, de most újra felépült. Utunkban még egy szép posztógyárat is láttunk és úgy tetszik, hogy Románia helyesen számított a vámháboru megkezdése által, mert e gyár is jól tartja magát és nagyban igyekszik segíteni a «nemzeti ipar» fellendülésén.

Az innen hét órai távolságra eső Piátrára éjszaknyugati irányba visz tovább az ország egyedüli keskenyágúny vasutja. Ezt — mint hallottam — az egykori miniszterelnök, Bratiánu a piátrai polgárok megbosszolására építteté ilyenre, kik, mint dühös ellenzékiek, ellenfelei voltak!

A kis «kávemasina» vonattal elkéve érünk be egy este Piátrára, mely ugyan nem igen különbözik a kisebb Bákótól, de néhány utcájával nekem még legjobban tetszett a moldvai apróbb városok közt. A 14,000 lakosságu megyeszékhely három hegy sor tövében fekszik a Beszterce és egy mellékfolyója mellett, miáltal egy balra-dőlt I alakjához hasonlít. Van nyilvános kertje, néhány csinos háza és egy dombon épült régi, de kopott falaival is érdekes temploma, kívül ódon, szép színes cserépdíszítéssel czifrázza.

Piátra** forgalmi szempontból fontos, mert közvetlen összeköttetést közvetít a tölgyesi szoroson át Borszékkel — épügy, mint Akna a gyimesin át Csikkal és Arszud az ojtói szoroson a Barczasággal. Legújabbban vasut is van tervezve, mely egyelőre Tarkóig vezetne.

Mint az ásványvízhelyek kíváncsi vizsgálója, megneztem a piátrai gyógyvizeket is, melyek a város éjszaki oldalán fakadnak a hegyből. Hét forrás van itt közvetlen egymás mellett; szinte

* Az I—II. közlemény a «V. U.» f. évi 33. és 37. számában jelent meg.

** Megkülönböztetésül a kisoláhországi hasonló nevetől, a megye nevé is gyakran mellé mondják: tehát Piátra-Neamtu vagyis Nemető.

valamennyinek más ize van, de mind feltűnő keserű, sokkal inkább, mint a budai víz. Már hat éve ismeretek, de alig vannak elemzve, s a város mit sem tett még czélszerű kihasználásukra. Egy öreg paraszt őzri a bekerített területet és végzi, úgy szólván, az orvos dolgát, a mennyiben körülötte gyomor-, májbajosok, fejfájások ülnek a padokon és használják a vizet. Iddogálás közben fel-felmásznak a források feletti lépcsőkön a hegymagaslatra, honnan kilátás nyílik az egész városra.

Mánap kocsit béreltem Balczatost-re, mely ide 27 kmnyire, azaz 2—3 órányira van éjszakra. A beszédéről felismerhető zsidó kocsis kora reggel daczára vég kedvében van, mert gyorsan haladunk a különben jó országuton. A vidék nem nyújt semmi érdekest. Termékeny fensíkon vagyunk; körülveve magas dombhátakkal, erdős hegyekkel, kukorica- és rozsföldekkel, néhol kender- és len-, s burgonya-ültvényekkel. Egy erdőn hajtnak át, majd leereszkedünk a völgybe, átágzolonk egy szélesmedrű száraz folyón és az út felénel kissé arrább, megállunk rövid pih-

NÁDAY FERENCZ Kozmata fényképe után.
mint Krisztyán Todor Jókai «Arany ember»-beu.

nőre egy szerény koremsa előtt. — Jót kell nevetnem, mert a kurtá csárdá nagy büszkén «A függetlenség védőjéhez» van czimezve... Mi, ha a muszka-szomszéd katonáit ismerjük, talán mond is valamit!

Utunk néhány falun vezet keresztül, hol hágyva, hol ereszkedve. Oldalra fordulva egy kanyarodásnál, lejtősen megyünk tovább, balra egy kis völgy képeben gyönyörködve. Oldalt s a távolban fenyves hegyek veszik körül; alant a fűrészmalmokat hajtó folyó csörgödez erőtellenül, víz hiányában. Jobbra és előtűnk is ágazik még egy pár füves, bokros völgy; mindenki saját kis patakja medrét jelentvén. Most felűnk néhány elszórt ház, meg kert — és a falu; arrább egy csomóban több városi kinézésű épület és Balczatost fűrdőn vagyunk.

Balczatost sósvizei híresek és mint fűrdő is az elsőrendűek közt áll Romániában. Pedig a fővárostól jó távol, 387 kmnyire van és fekvése sem meggyérő. Benn a faluban terül el, hegy, dombok tövében; száraz és vize is csak egy kis folyóból áll. Sokkal messzebb van a Kárpátok határgerinczétől, hogy sem olyan regényes fekvése volna, mint Szanliknak és a sűrű erdők is távol esnek tőle. De fő hátránya, hogy a poros

országot épen ketté szeli és hogy a szűk völgyben már csak azért sem terjeszkedhetik, mivel maga az egész fűrdő nem nagyobb hat holdnál.

A fűrdő egy orvos tulajdona, ki ezeltől tíz évvel vásárolta meg a forrásokat a jószág birtokosától, D. Stirbey hercegtől; bár azeltől is régóta használták a beteg és apróbb helyiségek is voltak benne. — Az ut egyik oldalán van vele párhuzamosan egy tornáczos emeletes szálló, valamint még néhány nagyobb lakóház és épület; előtte egy nagyon szép virágoskert, feljebb a háttérben elterülő fiatal fenyvessal. Másik felén újra egy elvezetésen épült házat látunk, melyben tánczterem is van. Látjuk ezenkívül a 24 kabinos, kényelmesen berendezési fűrdőházat és egymástól néhány lépésnyire a négy egyforma magas pavillont, melyek alatt a források fakadnak. De ezek nem csorognak a hegyből magából, hanem alólól szivattyúzzák fel vizüket. Hármát közülök fűrdőre használják és csak a «Kuzs Vajda» nevű vizét iszszák, mert ez kevésbé sós, mint a többieké. Meleg fűrdőkre ezeket még közönséges vízzel higitják (inkább hiszem, hogy szaporítják!) melybe nagyobb hatás végett diófafeletet is főznek. Ezt a fűrdőt főleg görvény, köszvény, s női betegségek ellen használják; e mellett gyomor- és vesebajosok is felkeresik, bár ezeknek sokkal alkalmasabbak a szanliki vizek.

Láttam egy táblázatot, melyben a balczatosti gyógyvizek a külföldi hasonló forrásokkal voltak összehasonlítva és Ischl, Reichenhall vizeivel egyenlőknek találva. Itt párolgatás utján sőt is készít a fűrdőtulajdonos, mely, azt mondják, sokkal könnyebb és kisebb adagban is hathatósabb a karlsbadi Sprudelenál. Mi, ha mind való s az idő és tapasztalás által igazolható, nagy jövőt jósol az ásványvizekben gazdag és még nem mindenütt tanulmányozott Románia fűrdőinek.

A mi a szórakozást, időöltést illeti, egy német utazó szellemesen azt jegyzi meg e fűrdőről, hogy «ki nyugalom és unatkozás által akarja magát meggyógyítani, legjobban elérheti czélját Balczatosten.» A mi, ha némileg igaz is, de még sem állhat meg teljeseen. — A gyakori forró napokat a nők csoportosan összeülve kötással, varrással vagy olvasással töltik el, a férfiak pedig a kávéházban. A parkban élénk gyermekserceg játszik és mindenféle láttunk sápadt vagy sebes arcukat; mert ez kivált a gyermekek, s a nővilág fűrdője. Az egykedvű, öreges urak egész nap kártyáznak... Este rendszeren bál van a tánczkedvelők öröme, cigányzene mellett, vagy néha hangverseny s a birtokos fűrdő-orvos általában igyekszik a vendégek igényeit kielégíteni.

Veress Endre.

AZ ARANY-SZOBOR PÁLYÁZAT.

Plasztikai művészetünk történetében ez a pályázat fogja jelölni azon időszakot, melyben a szobrászat méltó helyet foglal el festőművészetünk mellett. Ez időre esik, hogy egy egész új, fiatal szobrász-nemzedék lép fel, magas foku művészi képzettséggel és tehetséggel, melynek irányt a modern-művészet egészséges szelleme adott.

E fiatal nemzedék két legjelesebb tagja áll most egymással szemben e pályázaton, várva, kié lesz a babér.

De nem csak ők érdeklődnek az ítélet iránt. A pályatársak, szobrászok és festők mondhatni lázas izgatottsággal várják a pályázat eredményét.

A szoborbizottság ítélete ez alkalommal sokkal nagyobb horderejű lesz, mert ítélete nem csupán a pályázó művek felett dönt, de kihatással leend szobrászatunk fejlődésére is. Veleményünk szerint a pályázatnál a szoborbizottságnak kétszeresen kell igyekeznie, hogy szorosán megtartsa azon formákat, melyeket hasonló pályázati kérdésekben eddig követtek és követnek ma is mindenütt, mert ítélete csak is ezen korlátokon belől fog teljes megnyugvást és bizalmat kelteni.

A két pályázó, Zala György és Strobl Alajos, szobrászaink között eddig a legnagyobb sikereket képesek felmutatni s ezekkel kétségtelenül megszerezték azt, hogy nagyobb szabású mű kivételére a bizalom leginkább ő bennük összpontosuljon. Pályaműveik is már az első pályázaton e mellett tettek tanúságot.

Zala Györgyöt már első fellépésekor, — a «Mária és Magdolna» szobor-csoportozatával, úgy fogadta a kritika, mint hívatott művészt a nagyszabású művek alkotására. E művével elnyerte a képzőművészeti társulat nagy díját s ugyanaból kifolyólag megbízott az «Aradi vértanúk», e kolosszális szoborcsoportozat, kivételével. E mű ma már az utolsó szoborcsoportozat a befejezéshez közeledik; a kész dolgok eklatánsan szólnak a mellett, hogy a bizalom helyes volt, hogy Zala György megfelelt a várakozásnak. Az «Aradi vértanúk» szobra igazi monumentális alkotás, mondhatni, egyetlen nagyszabású szoborműve az országnak.

Strobl Alajosnak eddig alkotott műveiben bár nem mutathatjuk fel e nagyszabású jeleket, sőt ép ennek ellenkezőjében, a részletek aprólékos művészi kivételében és finomságában kereske művészetének kétségtelenül megeredmény elismerését, mégis ismervé a jeles művész szorgalmát és akaraterejét, egy monumentális mű alkotását szintén bizalommal lehetne kezeire bízni s ha nem is felelné meg talán teljesen a feladatnak, de míg egyrészt kétségtelenül oly művészi alkotást nyernék tőle, mely emlékszoberaink között nagyon megállán helyét, másrészt alkalom adatnak e jeles művésznek, tehetségének egy újabb irányban való kiképzéséhez.

Strobl Alajos jelesebb művei: a Deák-siremlék szoborműve, Perseus, — ez a művész legjobb alkotása, — számos melliszobor és dekoratív dolog, melyek mind az említett felfogást igazolják.

Ily elismerésre méltó művészi működés a közel múltban s ennek ugy művészi felfogásban mint kivételben teljesen megfelelő, smintegy művészetüket jellemelve, jelent meg e két művész pályamunkájával az Arany-szobor pályázaton. A nagyszabású felfogás, eszmegazdagság és merész kivétel ép ugy elismerésre készíti Zala György vázlatát előt a szakértőt, mint a hogy a gondos művészi kivétel, mely még vizuálisan is szeretetteljesen pepecsel az aprólékos dolgokkal, megvesztegeti Strobl vázlatán nemcsak a laikus, de még a szakértők szeméit is.

Két ellentétebb művészi kedély pályázaton még alig került össze. Zala György pályaművét az eszméért és az eredetiség kedvéért feloldozza az összetett, magas piramis tetejére helyezve a koszorút tartó nemzeti geniust.

Strobl konvencionális, mondhatni: majdnem mesterember lesz, ugy gondolkozik, hogy egy konvencionális mű ellen kevesebb kifogást lehet tenni, mint egy önálló eredeti művészt alkotással szemben. Ez látszik ki abból is, hogy pályaművét egy kész iparművészeti tárgy gondos kivételével állította a szemlélők elé, ezzel akarva eltakarni a felfogás hétköznapiságát.

Strobl pályaművét meglátszik, hogy teljesen kiadta erejét vázlatában.

Zala György pályaművében a siremlékszerű magasra nyúló piramis kifogásolható. Ha e helyett a geniust közvetlen Arany háta megé helyezi, a szobor-csoportozat teljes összehatást nyer.

Ezekben foglalhatom össze azt a benyomást, melyet a két pályamű egész hatásában reám tett.

Arany Jánost mindkét pályázó ülő helyzetben tünteti fel, Strobl Arany Jánosa padon ülve felfelé néz, balkezeben tartja a kaposos jegyzőkönyvet, jobbában a tollat. Tartása merev s arc kifejezése üres s azt az átszellemültséget, melyet ki akar fejezni, csak is a fejtartásból következtethetjük. — A szobor-emelvény jobb és bal oldalán «Piroška» és «Toldi» alakjai vannak elhelyezve. «Piroška» művésziileg megoldott generálak; sok báj van benne. Kevesebb sikerült Toldi alakja, mely egy rideg német lovag benyomását kelti a szemlélőben. Midőn Arany megteremtette Toldi eposzát, bizonyonyal nem így képzelte el magának Toldit. A szobor-emelvény szembelevő részét a költészet jelvényei és a Turul madár díszítik. — A szobor építészeti része nem barokk, miként azt több lap ismertetésében olvastam, hanem renaissance, ornamentikája pedig a legellentétebb stílekből — a görögökből és románokból — van összeállítva.

Zala György a gondolataiban mélyen elmerült költőt tünteti fel, kezében egy irat-köteggel és tollal. A költő alakja mély érzéssel és erőteljes realizmus felfogással van megteremtve. Hibája, hogy nem erőteljes férfi-korában tünteti elénk Arany Jánost.

A költő felett a tulságos magasra nyúló piramison koszorút tart a nemzet geniusa. Igazi

költői szép gondolat. A genius bájos női alak, emlékeztet a nagy költő korán elhunyt unokájára, Szel Piroškára.

A szobormű magas talapzatán a lyrai és az epikai költészet allegorikus alakjai vannak elhelyezve. Az eposzt Toldi hatalmas alakja személyesíti.

A szobor építészeti része renaissance-styl.

BOTH MENYHÉRT.

DOHÁNYZÁS ÉS BETELRÁGÁS INDIÁBAN.

Egy hindutól.

Ritka eset, hogy távol világrészek, exotikus tartományok bennszülött lakói magok ismeretsek meg népöket és országukat, melyekről eddig csak utelírások adtak halvány és tökéletlen rajzot. Pedig kétségtelen, hogy ez a legilletékesebb forrás, melyből az idegen értesüléseit merítheti, mert a népélet és az intézmények számos oly benső rugóját képes feltárni, melyről egy idegen utazónak, még ha évekig lakott is közöttük, mindig csak felületes fogalma lehet. Főleg ez a szempont adja meg érdekességét azoknak a közleményeknek, melyeknek egy angol képes lap közelebb nyitotta meg hasábjait, egy európai műveltséget szerzett hindu bennszülött leírásai nyomán, s melyekből ismertetjük itt azt, a mi a hinduk dohányszárára és betelrágására vonatkozik.

Indiában a dohányt a portugálok vitték be, valószínűleg a 17-ik század elején. Dschangir császár azonban uralkodásának 14-dik évében betiltotta a dohány élvezetét, a dohányszárjái levágásának terhe alatt. Többen, kik a tilalmat megszegtek, Lahoreban szamaran hordoztattak körül a városon, arczukkal, mely befeketítettett, a szamar farka felé fordítva. De sem a császári tilalom, sem a főpapok kárhözváltása nem használta; a dohányszár mind nagyobb méreteket öltött, s ma már minden indiai muzulmán dohányzik, férfiak, nők egyaránt. Sőt már a mecsetekben is meg van engedve. Csak gyász és istentisztelet alatt nem szabad a dohányszár. Mindamellett tisztességesebb nők ma is tartózkodnak a dohányszárról, ámbar vannak asszonyok, a kik bagóznak is, vagy egy-két dohánylevelet vegyítenek betelgyökbe.

Kelet-India régóta műveli már a dohány több fajtát s ezekkel nagy mérvű kivitel is folytat, ugy nyersen, mint feldolgozva, főleg Angliába s Amerikába. Híresek a trichinopoli-i és dindiguli dohányok. Tisztán különben ezeket se igen szívják, hanem más anyagokkal gyöngítik. A vegyítés után valami édes folyadékban tartják, agyagedényekben, s csak azután kerül a dohány eladásra. Sokszor éveken át a földbe elásva tartják s csak azután veszik elő, mikor már jó hűvösnek és édesnek tartják, s vegyítenek belé azonkívül pézsmát is.

A legközönségesebb dohányszár-alkotó a *huka*, melynek több faja van. A legfinomabbak három részből állanak: először egy üveg, rész vagy ezüst palaczkból, melyet minden reggel félig vízzel töltnek meg. Azután egy két láb hosszú fa-pipából, mely olykor be van vonva szövetvel és kizífrázva s melynek egyik vége a palaczkon menve keresztül, a vízbe ér le, míg a másik végére, mely függőlegesen áll a palaczkra, egy agyag vagy érc-csésze van helyezve, átlukasztott, tűzben alakított ezüst-födővel vagy kupakkal, rajta lánccs-zifraság s ebben van a dohány és néhány darab égsz szikra. Végre van egy több sing hosszú tekervényes cső vassodronnyból, papírral vagy szövetvel bevonva, melynek egyik vége a palaczk üregébe illesztetik, a másik végére pedig görbe ezüst szopóka van alkalmazva. Ezen át szíjják aztán a vizet át kihűlt és megisztult füstöt bizonyos bugyborékoló hanggal.

Vannak azonban másforma pipák is és egyszerűbbek. Néha csak egy üreges bambuszbot szolgál pipa gyanánt, vagy pedig a bennszülöttek egy fának zöld levelét csavarják szivar-alkakra s azt megtöltik dohánnyal. A hinduk többet dohányoznak, mint mi, de mint már említettük, nem tisztá dohányt, hanem vegyített. Több helyt a munkások munka előtt, munka alatt és munka után is dohányoznak. Alacsonyabb sorúak sokszor közösen is pipáznak egy *hukából*. Ezt mindnyájan körülülük s aztán a pipa kézzel kére jár, mindenki egyet-kettőt szippant belőle. Gazdagabbak is rendeznek azonban ilyen közös dohányszárákat s szintén egy pipából pipázzák a

beleje tett illatos dohányt, de ezeknél mindeniknek külön szopóka áll rendelkezésére s nem adják szájról-szájra ugyanazt a pipát.

Indiában a dohányszár sok szertartásosság is szabályozza. A király vagy *nabab* előtt például egy alattvaló sem merészelhet dohányozni, magán társaságokban a gazdával csak a vele egyenlő rangúak dohányozhatnak. Egyáltalában nem illik senkinek magánál magas rangúak előtt dohányozni, ha csak föl nem hatalmazták erre. Egy fiu nem pipázhatik szülei előtt, ez is a kötelességtartás jel. De a mohamedán gazda néha azzal mutatja ki barátságát vendége előtt, hogy odanyújtja neki pipáját. Ez nagy megkülönböztetés jele.

A dohányszárának egyik módja a hinduknál a betel-rágás is, mely szokás különben a birmaikkal s délkeleti Ázsia több népével is közös. Betelt rágának evés után, látogatás alatt, betellel kínálják egymást találkozásnál, búcsúzásnál, röviden minden képzeltető alkalommal lehet látni a nőknek és férfiaknak könnyedén pirosra mázolt ajkát, lehet érezni azt a szájközből kiléhelte illatot, mely a betelrágástól ered.

A betel elkészítése nem egyéb, mint valami úgynevezett *areca-dió* és égetett héj vegyülete, melyről azt tartják, hogy elősegíti az emésztést, jóillatúvá teszi a lehelletet és csillapítja az éhséget és a szomjút, de a mennyiben bódító szer, használata rokonemű a dohányszárral. Különösen egyik alkatrészéről, az *areca-dióról* vilk azt, hogy erősíti a gyomrot és a fogakat. A nyált vörösré festi, s e mellett hathatós ébresztője az érzelmi ingernek, a miért a nők nagyon szeretik s nem mulasztják el búcsúzásnál egymást betellel kínálni.

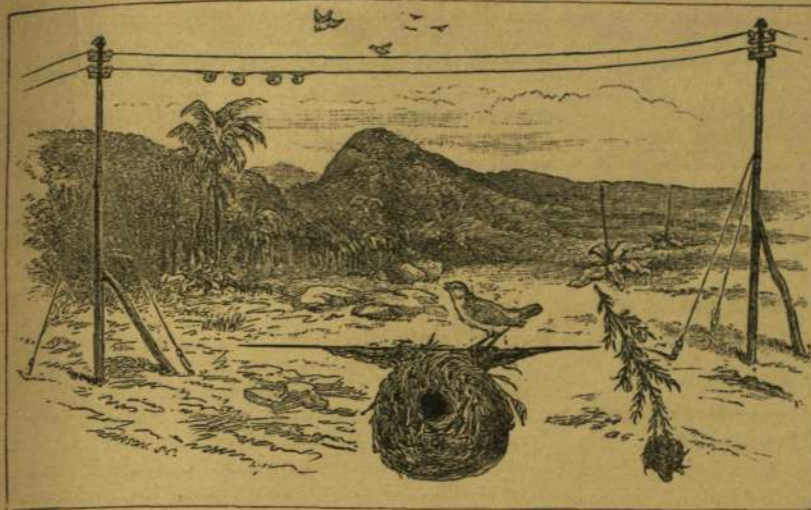
Maga a betel-level szivalakú s nem ritkán fél, sötétzöld színű s hat-hét hüvelyk hosszú. A borsneműek családjához tartozik, s gondos tenyésztést, trágyázást és gyakori öntözést igényel. Sok helyen a betel-termelők ültetvényeik fölé szalmafedelű kalibát emelnek. A növények karóra tekerődnek s hideg és meleg iránt egyaránt érzékenyek levén, nagy felügyeletre van szükségük. Mert ha sok esőt kap, könnyen elrohad s egy-két romlott levél a többit is elronthat. Két faja van a betelnek, egyik világosabb színű, és kellemesebb zamatu mint a másik s ez egész különös földet kíván meg, a miért termesését csak a vagyonosabbak üzik. Egy betel-ültetvény szép látvány, a mint indiai felkapaszkodnak a szomszédos fákra s körülöfolyják azt, s a hindu gyermekek sok ügyességet fejtenek ki a betellel borított fák tetejének megmászásában.

Olesósága miatt a betelkereskedés egyike a legvirágzóbb üzleteknek Indiában. Jó termés idején száz levelet is lehet kapni egy fillérért; de a jobb fajta drágább, dacára annak, hogy a műveltek körök már kezdik leszokni a betel-élvezetét.

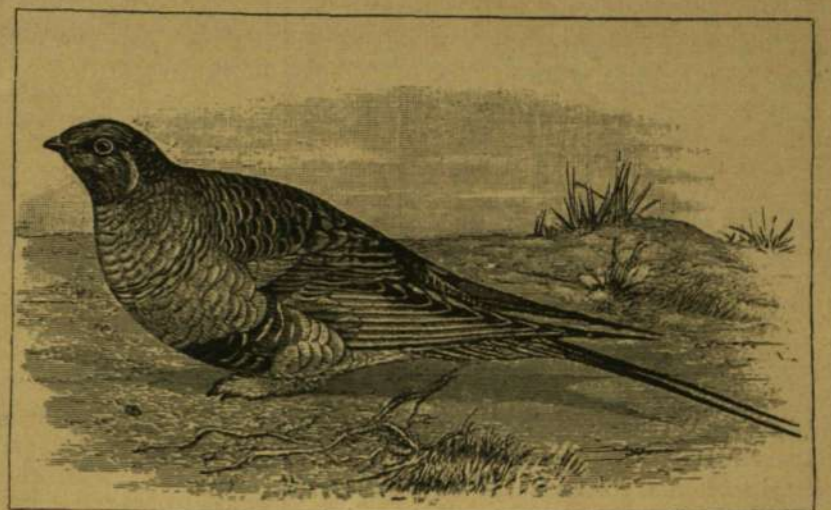
Elkészítése nagy ügyetlet és alapos szakértelmet tételez föl, mert az alkatrészek helyes arányu vegyítésétől függ a betel színe és íze. Ha a vegyítés nem a kellő arányokban történik, akkor a betel könnyen keserűt izt kap, vagy forró lesz s megégeti a száját és a körömet. A jól készített betel kellemes ízű, hűsítő és nyilat fejleszt a szájban. Különböző magvak: fahéj, cardamum, kámför és szegfűszeg is hozzátartoznak a jó betel elkészítéséhez, sőt gazdag mákbok, ráják egy csipetnyi pézsmát is tesznek belé, vagy dohánylevéllel keverik.

A közönségesebb fajta betel a kereskedésben is igen olesó, de azért otthon is készítik. Főleg a nők, kik nagy sulyt fektetnek ebbeli ügyességükre. Jobb családokban 200—300 betelt készítenek egy nap, s ünnepek alkalmakkor 5000-et is. Az asszonyok körül ülnek egy asztal, melyen esomószámra van felhalmazva a betel-level, s csevegve, tréfálkozva göngyöltetik fűrge ujjai a betelt, mint a hogy nálunk a szivargyáros lányok a szivart. Egyikük gondosan megmossa a leveleket, a másik kitépi belőlük a szárat, a harmadik egymásra fekteti szépen a leveleket, a negyedik a megtöltéshez való vegyítéket készíti el, az ötödik és hatodik szivaralakba hajlja össze, s a hetedik a kész betelt ládába vagy kosarakba helyezi el.

Indiában a legnagyobb sértések közé tartozik, nem fogadni el a felajánlott betelt valakitől. Minden társalgásnak vagy beszélgetésnek nélkülözhetlen járuléka a betel, épen úgy, mint nálunk egy pohár bor, vagy a szivar bodros füstje. De a betel nem ritkán volt bűnös merényleteknek is eszköze és elősegítője, a mily-

SZÖVŐMADARAK TÁVIRÓSDRONYRA RAKOTT FÉSZKE NATÁLBAN.

PUSZTAI TALPAS-TYŰK.

nekről a krónikák sűrűn emlékeznek, a hol valakit el kellett tenni láb alól.

Idetartozik a következő eset. Sahib Begum, Jehan sah idősb leánya, egy ritka szép nő, kit atyja bálványozott, szenvedélyes szerelem lobbant ennek egyik tisztje; a persz születésű, szép és művelt Nazin khán iránt. A fejedelm azonban semmit sem akart tudni a házasságról, s mivel gyanut táplált, hogy az ifjak ballépésre hagyták ragadgatni magokat, magához hívatta az ifjú hadnagyot, s az egész udvar jelenlétében kitüntetve betellel kínálta meg, mit az ifjú boldogan fogadott a mosolygó uralkodótól. A legszebb reményekkel eltelve indult a palotából haza, de még lakásához sem ért, már a méreg megtette hatását s útközben holtan esett össze.

Betel elfogadása vagy nyújtása hinduknál a barátság záloga is s a hindu betellel esküszik hűséget, s betel kicsérésével köt szerződést vagy tesz kötelező ígéretet s inkább feloldozza életét is, semhogy betel által adott szavához hűtlenné váljon.

OKOS MADARAK.

A szövőmadarak (Ploceidae) az állatkeretek egyik ékességét teszik; a buzgósság, melylyel mesteri fészkeket és a fogságban is szövik, a legvonzóbb jelenségek közé tartozik. Bizonyosan sokan s élvezettel nézték a tollas művészeket a budapesti állatkertben is. Hazájok Afrika déli s nyugoti vidéke (egyres fajok Ázsiában s a dél-ázsiai szigeteken honosak). Rendkívül szeretik a társas életet. Ezekre menő csapatokban röpöködnek elledelöket keresve s az embernek sok kárt okoznak veteményeikben, mint a mi verebeink, a melyekkel távolibb rokonságban is állanak.

Az emberen kívül sok pusztítójuk van: a majmok, sólymok, macskák, sőt a kigyók is. Talán ez vezette őket a társaságban való fészkelésre s a fészkeknek ügyes módon való szövésére és elhelyezésére. Fészkeiket fűszálakból, valóságos takács-művészettel szövik s a fának viz fölé hajló ágaira függesztik, körülbelül úgy, mint a mi függő-czinkénk. Ide nem juthat el a majom, se a macska. A kigyó talán oda juthatna, de ez ellen az okos madarak úgy védekeznek, hogy a lecsüngő fészkek bejáratát alul alkalmazzák úgy, hogy a fészkekbe csak repülő állat juthat be. Egy faj a családi tűzhely biztonságát avval növeli, hogy hegyöklék kifelé álló tüskéket sző be a fészkek falába. Mióta az emberi civilizáció Dél-Afrikában is terjed, ezek a madarak is hasznot húznak belőle: Natal brit gyarmatban — mint *Ch. Erskin* írja — egy idő óta a telegráfdrótokra hosszabban építik fészkeiket, s minthogy ide a kigyók teljességgel nem juthatnak el, a bejáratot is alkalmasabb — s bizonyára könnyebb módon készítik — a fészkek oldalára.

Nem csoda, ha e madarak okosságát a bennszülöttek emberek is ismerik és azt mondják róluk, hogy a fészkekben található apró sárdarabkákat azért viszik be, hogy velök világító bogarakat ragaszszanak oda, melyek azután fészkeiket fényesen kivilágítják. — A malájok egy ázsiai faj fészkenek mesteri fonását avval jellemzik, hogy azt mondják, hogy a ki azt úgy szét tudja bontani, hogy egy szalmaszálat se tör össze, az egy arany golyót talál benne.

A PUSZTAI TALPAS-TYŰK.

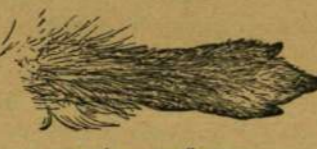
Hazánknak e tavaszon érdekes ázsiai vendége volt: a pusztai talpas tyúk (Syrphaptis paradoxus) számos csapatja hagyta el hazáját, a Bajkál tó környékét, a mongol pusztákat, hogy Európa síkságain keressen új hazát. A kóborlás, nagyobb távolságokra való vándorlás nem ritka jelenség a nomád madár életében. Fő tápláléka az *Agriophyllum gobicum* magja; ennek bő vagy

A PUSZTAI TALPAS-TYŰK TOJÁSA TERMÉSZETES NAGYSÁGBAN.

A LÁB ALSÓ FELE ÉS TALPA.

A LÁB FELSŐ FELE.

PUSZTAI TALPAS-TYŰKCSOPORT.

kevésbé bő természetű, meg az ő szaporaságuktól függ valamely helyen való tartózkodása. Mikor az eledel fogyatékán van, csapatokként vándorolnak s egyes vonalban repülnek valamely irány felé, hogy eledelöket keressék. Európában rövid huszonkilenc év alatt háromszor jelentek már meg a madarak: először 1859-ben, azután 1863-ban s az idén május havában. Igen nagy számmal vándoroltak 1863-ban; az idén nemcsak az egész kontinensen, hanem Angliában is látták. Mindenütt élénken nyilvánul az az óhajlás, vajha megtelepednék e kedves madár Európában is, s ennek érdekében kímélik is a

művelt országokban és okosan vezetett uradalmakban mindenütt; helylyel-közzel nálunk is. Ismertetésünkkel talán hozzájárulunk e cél eléréséhez.

A pusztai talpas-tyúkot *Pallas*, hirneves természetbúvár írta le legelőször *Tetrao paradoxus* néven. — Nagyságra jókora vad gerlicéhez, kisebb fajta galambhoz hasonlítható. Színe általában olyan, mint a homoké, a melyen tartózkodik. Szárnyában az első evező tollak hosszúnak, mint némely sólymoké, azért sebesen és nagy távolságra tud repülni, a mi szükséges is az ő hazájában, a hol sokszor nagyon messze esik az ivóvíz. Farkában a középső tollak szintén hosszúnak s hegyesedők. Lába rövid, vaskos; csak három előre álló ujjja van, melyeket egymással bőrnemű talp köt össze; az egész lábat, ujjait együtt, szörnemű toll borítja egész a körméig; a három ujj közül a középső hosszabb mint a két szélső; talpát kerek, kerges szemölcsök borítják, s a homokon való járásra kiválóan alkalmasnak teszik.

A kizigérek *bulduruk*, a kínaiak *nukturu*, a mongolok *bolduru* néven nevezik. E nevek hangjától vannak véve; de nem egészen felelnek meg, a mennyiben a hangja sokkal gyöngédebb, mint az ember a bulduruk vagy nukturu szavakból következtetné; még a kínai *nyuapterjan* neve legjobban felel.

A homokos, szikes vidékeken a színe összeolvad a talaj színével, azért nehezen vehető észre. Ha nyugodtan eddégeltek, örömet sütkéreznek a napon és vigan fürdenek a homokban. Felriadva, szállanak s nagy lármával repülnek tovább. Járásuk tipegő; a galambokéra emlékeztet.

A tyúk fészkelésre kis gödröt kapar a homokban, kissé kibéleli fűszálakkal és 3—4 tojást tojik bele. Tojása jókora; alapszíne zöldes-szürke vagy barnás-szürke, földbarna rajzokkal. Azt mondják, hogy egy nyáron legalább kétszer, de néha háromszor is költ. Nem csoda tehát, hogy kedvező körülmények között elszaporodik s vándorlásra kényszerül.

Vannak adatok, melyek a mellett szólnak, hogy e madárfaj még 1859-diki első ismert bevándorlása előtt is megfordult hazánknak. Gróf László Kalmán közölte a Vadász- és versenylap egy 1864-diki közleménye után, hogy állított egy azon év februáriusában Szegeden elejtett példány láttára egy szegedi öreg esősz azt említette volna, hogy ilyen madarat 50 évvel azelőtt látott. Az alföldi csösznek tudvalegőleg éles megfigyelése van, ezért nem lehetetlen a felhozott állítás valódisága.

A madárnak az a két régebbi példánya, mely a nemzeti muzeumban látható, 1863-ból ered, a mikor ismét seregesen vándorolt hozzánk a talpas-tyúk, s egyiket ifj. Szögényi László a fehérmegyei Sárretn lötte, a másikat Bugyi helység határánál külték. Ugyanez idő tájt Parad körül Pávai Vajnai Elek, akkori erdélyi muzeumi segédőr is löt két példányt, egyik Párisba került, a másik Csató János alispán gyűjteményében van meg. De van még a szegedi kegyesrendiek főgymnáziumában s meglehet, másutt is.

Az idén Nagy-Szeben és Mező-Telegd táján jelentek első megérkezését, majd Máramarosban, s Erdély több tájain is föltűnt, továbbá egyes csapatok Tasnádon, Hont, Nyitra, Árva megyében és Ipoly-Nyék táján, hol hat darabot ejtettek el belőlük.

Nálunk az idén valószínűleg több helyen köl-

A felszólalást aláírták a következő festők és szobrászok: *Benczur Gyula, Benczur Béla, Bezeredy Gyula, Bruck Miksa, Greguss Imre, Kardos Gyula, Kinnach László, Margitay Tihomér, Roskovic Ignác, Rónai József, Pártos Gyula, Petschacher Gusztáv, Seney Károly, Steika Gyula, Szárics Imre, Szirmai Antal Tolnai Akos, Tornay Gyula, Tölgyesi Arthur, Vastagh György, Vágó Pál.* Nyilatkozatukban kijelentik, hogy mellőzve látják a művészet legáltalánosabb érdekeit, midőn a szoborbizottság a kellemből alakuló véleményező bizottságból kizárta azokat, a kik a képzőművészettel gyakorlatilag és szakszertien foglalkoznak s elvül kimondják, hogy csak olyan szoborbizottság illetékességét ismerik el, mely tulnyomó számban a mai kor színvonalán álló művészekből van alakítva. Ez elv által vezéreltetve az aláírók ama nézetüknek adnak kifejezést, hogy nem érheti felelősség a magyar művészetet oly munkáért és mellékszobrokért, melyek léte-lükét a művészettel gyakorlatilag is nem foglalkozó bizottságoknak közzömböztetik. A közlemény előtt a felszólalók előre is megtagadják hozzájárulásukat ama bizottság ítéletéhez, mely képzőművészek által véleményezett szakértők kizárásával hoz határozatot.

Erkel Ferencz jubileuma. Az Erkel-jubileum rendezésére alakult százszáz bizottság két főzött ki maga elé. Ki akarja nyomtatni Erkel dalműveinek vezérkönyveit, magának a mesternek pedig arany babékoszorút szánt, melyre dalműveinek címzei lesznek bevésve. A bizottság célja érdekében két felhívást bocsátott ki, melyeknek egyikében Magyarország lelkes asszonyaihoz és leányaihoz fordulva, többek közt a következőket mondja:

„Erkel Ferencz, a magyar opera uttörőjének zeneművei egyetlen egy irott példányban vannak meg. Ennélfogva ki vannak téve minden elemi szerencsétlenségnek. E nemzeti kincsünket biztosítani, megmenteni akarjuk az enyészettől. Kinyomatjuk Erkel dalműveinek vezérkönyvét, zongora-kivonatit magyar, olasz, német stb. szöveggel, hogy a múltvelt világ is Európában közelebbről megismerje. Egy másik célunk: a nagy nemzeti zeneszerzőt ötven éves jubileuma alkalmából színeranyból öntött babékoszorúval tisztelni meg, melynek levelein búske nemesi címzei: Báthory Mária, Hunyady László, a fenséges magyar Himmusz, Erzsébet, Bánkban, Sárolda, Dózsa György, Brankovics, a névtelen hősök, István király stb. zeneművei hád ragyogjanak! A másik felhívás, a melyhez gyűjtőveik is vannak mellékelve, az egész nemzethez van intézve.

Rákóczi hamvai. Thaly Kálmán, ki e napokban tért vissza Konstantinápolyból, II. Rákóczi Ferencz és Zrínyi Ilona hamvairól érdekes nyilatkozatot tesz közzé. Azt a hirt, mintha a galatai minoriták templomában ő maga is látta volna a hamvakat, megczefolja; de hozzá teszi, hogy lelkiismeretesen utána járván a dolognak, a legközvetlenebb kútfőből gyűződött meg, hogy Rákóczi Ferencz és Zrínyi Ilona hamvai mai napig illetetlenül és felismerhető állapotban megvannak; Rákóczi holttestét annak idején gondosan bebalzsamozták. Thaly Kálmán ezt, mint írja, okiratokkal fogja bebizonyítani a történelmi társulat ülésén tartandó felolvasásában.

Török vendégek a fővárosban. E hó 25-ikére ismét török látogatókat várnak Budapestre. Előkelő társaság jön, melyet gr. *Széchenyi* Odón pasa vezet, s köztük lesz *Black* bej, a perai polgármester, *Sevfi* bej, a szultán hadsegéde és *Maschar* pasa. A budapesti tisztek innepélyesen fogadják gr. *Széchenyit*, ki a tűzoltó-testületeket megalkotta nálunk s Konstantinápolyban is oly eredményesen szervezte.

Trefort és családjának hamvai. A kerepesi uti temetőben e hó 16-ikán helyezték el Trefort mellé elhunyt családja tagjainak hamvait, a jobb oldalra nejt, baloldalára pedig a bosnyák hadjárat alatt meghalt fiát és e mellé leányát.

Báró Wesselényi Miklóst, Szilágymegye uj főispánját okt. 29-én igtagták be ünnepélyesen. Báró Wesselényi Göröcsönből tartja bevonulását s 140 tagu bandérium megy eléje. Erdély arisztokráciája külön főuri bandériumot alakít. Az új főispán a nagynevű b. Wesselényi Miklós fia, tevékeny részt vett Szilágymegye közeletében eddig is és megalapította az ottani kulturrejletet, melynek elnöke.

Röck Szilárd hagyományai. A szerényen és visszavonultan élt Röck Szilárd egész legendái alak lesz halála után fejedelmi hagyományával. Legnagyobb hagyományai a múlt héten jutott el a közoktatásiügyi miniszterhez, a többi hagyományokhoz hasonlóan ez is egy lepecsételt csomagban, a melyet a miniszter bontott fel. *Készszezer forintot* érő tankönyvtári könyv volt a csomagban. Ehhez Röck

Szilárd csak azt a megjegyzést mellékelte, hogy a pénz tudományos és művészi célokra fordíttassék, a közoktatásiügyi miniszter böles belátása szerint. Röck a tud. akademiának is hagyott 10,000 frtot, a nemzeti színháznak pedig 4000 frtot.

Herman Ottó északföldi gyűjteménye. Az a gyűjtemény, a melyet Herman Ottó az idén tett északi utazása alkalmával állított össze, most már csaknem teljesen rendezve van. A tárgyakat Herman Ottó mind közvetlenül szerezte be. A rendkívül érdekes gyűjteményt Herman Ottó a november 14-ikén tartandó szakülésen fogja magyarító előadás kisérletében bemutatni s addig a nagy közönség előtt zárva lesz. A gyűjtemény egyik legszebb részét a madár- és tojáspéldányok dús sorozata képezi; de nem kevésbé érdekes a házi- és vadászszerszökök csoportja, valamint az a része a gyűjteménynek, a mely a szarvas-agancsokat és a fókák s rozsmárok agyaráit mutatja be.

Magyar tiszta afrikai expedíciója. Emlegettük annak idején, hogy angol vállalkozók expedíciót indítanak Stanley fölkeresésére s az expedíció vezetésére Dobner m. kir. honvédhuszár-örngyot hívták meg. Dobner örngy most fáradságtól eldől az expedíció szervezésén. Vállalkozókban nincs hiány, a tervezett expedíció első hírére százával jelentkeztek a résztvenni kívánók. Dobner örngy azonban nemcsak gyakorlatlanságot, hanem elméleti ismereteket is kíván a fölveendőktől. Az angol nyelv ismerete s a viszotagságokkal daczolni képes testalkat elengedhetlen követelmények. Dobner örngy magával szándékozik vinni két fiát is: Bélát, a ki a bécsi festőiskola tanítványa és Jánost, a ki az előkészítő hadapród-iskolában tanul. A nagy vállalat számára támogatásait ígérte meg: a belga király, József főherczeg, Stauch tábornok, Thyss kapitány, a belga király szárnysegéde s több előkelő személyiség.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: **MATKOVICS JÁNOS,** régi honvéd-százados, Györgyegye volt alispánja, a téthi kerületnek volt országgyűlési képviselője, a közelet munkás férja, 63 éves korában, Kis-Pécelen. — **SALOMON LAJOS,** Fejérmegye egykori alispánja, volt országgyűlési képviselő, 76 éves, Alsó-Alapon. — **BÁRÓ VAY LÉNÁRD,** b. Vay Alajos fia, jeles kézzelt-ségű zenész, Bánrévén. — **NEUMANN JÓZSEF,** a magyar államvasutak mérnöke, 28 éves, Budapestén; ugyanitt **TAUB IGNAZ,** czukorkagyáros, 52 éves. — **PRAYER JÁNOS,** Temesvár városának volt polgármestere, ki német nyelven a város történetét is megírta, s általában a német irodalomban buzgó mfködött, 83 éves, az ausztriai Kirchbergen. — **MEISZNER NÁNDOR** földbirtokos Vác és melletti Szűgyi pusztán, 46 éves. — **BR. APOR ZOLTÁN,** br. Apor Miklós fia, Kézdivásárhelyen, 18 éves. — **TIMKÓ LÁSZLÓ,** Ungvár város képviselő testületének tagja, 46 éves. — **KOVÁCS MIHÁLY,** unitárius esperes, Keresztúron. — **TONTSEK ANDRÁS,** evang. lelkész, Brassóban. — **NEUVIRTH PÁL,** keszthelyi polgár.

Özv. SZARVADY ANTALNÉ, szül. Mészáros Teréz, cs. k. huszárkapitány özvegye, Mészáros Lázárnak, az 1848—49-iki magyar hadügyminiszternek nővere, 69 éves, Budapestén. — **BIZONY TAMÁSNE,** szül. Mártonffy Vilma, 67 éves, Miskolcon. — **DR. KOVÁCS GYULÁNÉ,** szül. Lukáts Mari, dr. Kovács Gyula miskolci keresk. és iparkamari titkár neje, Pécsen. — **LINZER ANDRÁSNE,** szül. Maurer Borbála, szabadkai városi képviselő és nagykereskedő neje, 56 éves. — **CAURKA JÁNOSNE,** szül. Trelezky Emilia, városi tanácsos neje, 44 éves, Debreczenben. — **VOKATN ISZVÁNNÉ,** szül. Fábry Franciska, pénzügyi tanácsos özvegye, 76 éves, Pozsonyban. — **MÉSZÁROS ILMA,** Mészáros Lajos apátfalvai jegyző leánya, a kecskeméti polgári leányiskola növendéke, Apátfalván, 14 éves korában. — **KÖVÁRY ÁRMINNÉ,** szül. Wolf Anna, budapesti bank-üzlettulajdonos neje. — **HAMILTON MARIÁ** herczegnő halálát tudatja egy távirat Baden-badenből; gr. Festetic Tassiló anyósát gyászolja a 71 éves herczegnőben.

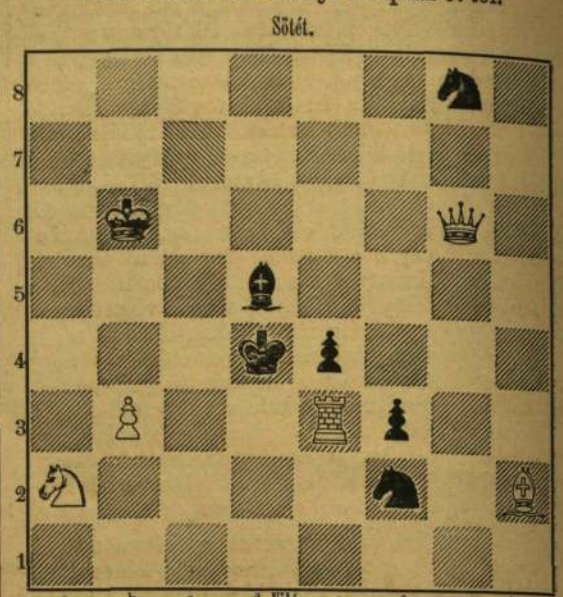
Gróf ROBLANT, Olaszország londoni nagykövete, Olaszország egyik vezérlo politikusa, meghalt Londonban. Hosszabb ideig volt olasz nagykövét Bécsben, hol az Olaszországgal való benső viszony létrehozásán mfködött. Majd külügyminiszter, s nem régebben londoni követ lett. Roblant katona volt, és Novoránán I. J. karját vesztette. Az 1856-iki hadjáratban mint vezérkar alezredes szerepelt. A háboru után a hadi akadémia igazgatójává nevezetett ki, majd a nyugtalan Ravennába küldték praefektnek. 1871-től 1880-ig volt bécsi követ, s többször megfordult Budapestén.

PILCH ÁGOSTON, a műegyetem tanára, hosszabb betegeskedés után 54 éves korában jobblétre szenderült. A mechanikai technológiát adta elő a műegyetemen, a betegség régen megtámadta a kiváló

képzettségű tanár munkaejét, az idén már helyettesítéséről is kellett gondoskodni. A mechanikai technologia terén Pilch neve a külföldi irodalomban is elismerést szerzett a magyar tudományok.

SAKKJÁTÉK.

1515. számú feladvány. Pospisil J.-tól.

Világos indul s a harmadik lépésre matot mond.

Az 1509. sz. feladvány megfejtése.

May C.-tól.

Megfejtés.

Világos. Sötét.
 1. Va6-b6 --- Hb7-c5(a) 1. ... He6-g5 (b)
 2. Vb6-d6 + Ke5-d6: 2. e3-f4 + Ke5-e4
 3. Hg5-f7 mat. 3. Vb6-e3 mat.

Világos. b Sötét. Világos. c Sötét.
 1. ... Hb7-d6(e) 1. ... f4-e3
 2. Vb6-d4 + He6-d4: 2. Hg5-f7 Ke5-e4
 3. e3-f4 mat. 3. Hd5-c3 mat.

Helyesen fejtették meg: Budapestén: K. J. és F. H. — Andorfi S. — Kovács J. — Az Erkel társaság nevében: Exner Kornél. — Tarnóczon: Németh Péter. — Miskolcon: Rudnyánszky Géza. — Nyárádszeredán: Csipkés Árpád. — Debreczenben: Jóna Géza. — A pesti sakk-kör.

Rövid értesítések: Debreczen: J. G. Beküldött feladványai nem közölhetők.

SZERKESZTŐI MONDANIVALÓ.

F. S. Egyik (Egy fiatal hölgynek, itt-ott némi erőtellettel keresettségét a képekben leszámítva, elég csinos volna; egyes képei sikerültek; de nagyon elhasznált eszmék nyomán, járt utakon halad. A másik (Megadás) annál gyöngébb s nem tud hangulatot kelteni az olvasóban.
Az éj. Nem jó egy ily kis dalban a rhythmust változtatni: két sort jambusban, rá hatot trocheusban írni. Azon kívül a kis költemény, bár nincs nem csináljával, oly keveset mondó, hogy bizást félrelehetjük; sem a szerző, sem az olvasó nem veszt vele, ha nem lát is nyomdafestéket és napvilágot.
Szüretlen, meg ismét Szivert, hosszú két litánia, gondolat és erő nélkül, lapos beszédek. Azután *Halottak estjén* s *Atyám sírjánál*, megint azonos eszmék (ha eszmék volna)nak, lagymatag variációk. Nagy szegénység a tárgyban s nagy erőteltség a kidolgozásban. — Közléstőlki szó sem lehet.

Byronson. Hogy lehetne vidéki lapban már megjelent verseket lapunkban mint újakat közölni. Közönségünk persze más és terjedtebb; de lehet kéte olyan is, ki ama lapot olvassa; mit mondana — s mondhatna — rá, hogy a „V. U.” vidéki lapok hulladékaik élődik. — Az egyetlen, melyet kéziratban küldött be, oly rémletes dagálytól duzzadt s oly szörnyeszmék vannak benne, hogy közléséről szó sem lehet. **Magános fa.** Közlés sorára vár.

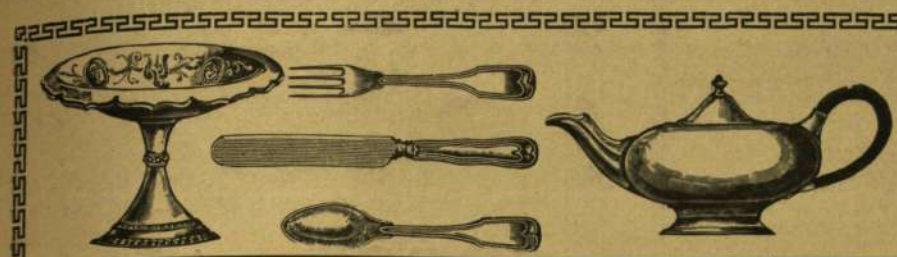
HETI NAPTAR. Október hó.

Nap	Katholikus és protestáns	Görög-Orosz	Israelita
21 V. Q 22 Ors. sz. vt.	Q 21 Orsolya	9 B 17 Ja. ap. 16	
22 H. Kordula sz. vt.	Kordula	10 Enlump	17 Sch. b.
23 K. Kap. János	Szeverin	11 Pálop diak. 18	
24 S. Ráfél főangy.	Szolome	12 Próbus	19 Abigail
25 C. Krispín vt.	Krizánt	13 Kárp Papil. 20	
26 P. Evariszt p. vt.	Amand	14 Paraszeve 21	
27 S. Szabina vt.	Szabina	15 Luczián vt. 22 Stha. s.	

Holdváltozásai @ Utolsó negyed 28-án 3 ó. 12. pk. r.
 Felelős szerkesztő: **Nagy Miklós.**
 (L. egyetem-te 6. szám.)

Henneberg G. Zürichben, selyemgyári raktára (cs. és kir. ud. v. szálit). **Magánzóknak** előnyös beszerzési forrás bármely nemű fekete, fehér és szines selyem kelmékre. Mintak postafordultával. Kettős levéljű. Altagos raktár körülből 8000 darab.

HIRDETÉSEK

A cs. kir. szabadalmazott

BERNDORFI FÉMÁRU-GYÁR

SCHOELLER ÉS TÁRSAI BÉCSBEN.

Raktár: Budapestén, IV., Váci-utca 25. sz.

Ajánlja gyártmányait, ugymint evő-eszközöket és asztali készleteket, mindennemű cikket szállodák, vendéglők és kávéházak részére alpacca-ezüst és alpaccaóbról, valamint főző-edényeket tiszta nikkelből. A készítmények soliditásáról kezeskedik a czég régi jó hírneve.

A CS. KIR. SZAB. BERNDORFI FÉMÁRU-GYÁR ALPACCA-EZÜST TÁRGYAI

Hivatalosan bejegyz. új védjegy az L. alpacca-ezüstre. Hivatalosan bejegyz. új védjegy az alpacca.

Általában fehér, kemény fémblől való, alpacca alappal, galv. uton erős, sok évi tartóságra számított, 16 latos ezüsttel bevonva, melynek szilárdságáért kezeskedik vállalatik.

A tiszta álny főző-edények

a hivatalosan bejegyzett védjegyel garantirozva, tömör, tiszta nikkelből, 98—99 százaléknyi finom részszel vannak előállítva, s így lényegesen különböznek a kereskedelemben előforduló «álny-edények»-től, melyek csakhamar használhatlan és értéktelenné válnak. A mi tiszta álny főző-edényeink tartósak, és évtizedekig használhatlan lehetnek, s majdnem semmiféle kopásnak nincsenek alávetve és soha sem tömör el, miután az álny oly kemény és hajlékony, mint az aczél. Színük szép fehér, az ezüstöz hasonló, s használhatlan is változatlan marad. Egészségi tekintetben is igen ajánlatosak ezen főzőedények, miután a tiszta álny nem oxydálódik és zöld szírony nem képez. A tiszta álnyblől való főző-edényekben gyorsabban lehet főzni, mint a zománczozott vagy réz-edényekben. Az álny-edények tisztogatása egyszerű és könnyű, s netalán foltok fehér homokkal való surolás által eltávolíthatók.

Képes árjegyzékek (magyar és német nyelvben) kívánatra ingyen és bérmentve.

Jaeger Tanár Társulata.
 Tulajdonos: JORDÁN KÁROLY.
 Budapest, IV. Deák Ferencz-utca 15.
 Eredeti normál gyapju-czikkeknek egyedüli főraktára Magyarország részére.
 Normál alsó-ruhanemű férfiak, nők és gyermekek számára, valamint felső-ruhák mértékeszerinti készítése a saját műteremben.
 Katalógusok és árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Elismerő nyilatkozat és hála-köszönet!

Tek. **Fácányi Armin** gyógyszerész urnak, Budapest, X. ker., Kőbányán.

Mélyen tisztelt gyógyszerész ur! Nem mulaszt-halom én is mint sok mások legnagyobb örömet és általános nyilvánítani ön előtt, mivel gyógyszerész ur által feltalált és készített kitény gyógyhatásu magyar édes mustár a kis fiannál oly jótékony hatást gyakorolt: — miszerint abból négy üvegnek elhasználása után, már két év óta gégehurubban szenvedett bajából teljesen kigyógyult. Mindezek után fogadja az eddiegért hála-köszönetemet, éljék meg az Uristen, adjon önnek erőt és tartós egészséget, hogy még sok hasonló betegségben szenvedőkön segíthessen. — Vidékünkön már sokaknak ajánlottam biztos gyógyszerét. Most egy barátom neje fulladózó bajban van és étvágy hiányában szenved, igen félkért, hogy hosszak részére nevem alatt két nagy üveggel ugyanabból a kitény mustárból és pedig utánvétele mellett mielőbb, tehát kérem azt azonnal elküldeni. — Maradok teljes tisztelettel tek. gyógyszerész urnak alázatos szolgálja. **Gosztonyi József** s. k. Kelt Karakón, 1888 okt. 14-én, u. p. Jánosháza (Vasm.).

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestén megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

LEGUJABB HÁZI TITKÁR.

MAGYAR LEVELEZŐ ÉS ÖNÜGYVÉD

vagyis elméleti és gyakorlati vesérkönyv a közéletben előforduló mindennemű levelek, folyamodványok, kérvények, felelbeszések, jogügyleti okiratok helyes szerkesztésére iparosok, kereskedők, mezőgazdák, hivatalnokok és magánosok használatára.

Szerkesztette Farkas Elek.

Kilenczedik a legújabb törvénykezésre való tekintettel teljesen átdolgozott kiadás.

Ára füzve 2 frt 40 kr. Vaszonba köve 3 frt.

Hirdetések felvételnek a kiadóhivatalban, Budapestén, IV., egyetem-utca 4. sz. alatt

WADLSTEINER F. és Tsa
 AJÁNLIJÁK DÚSAN BERENDEZETT ÜVEG ÉS PORCELLÁN-RAKTÁRU-KAT, LAMPÁK, PIPERETÜKRÖK, CSILLÁROK.
A CHRISTOFLE-EZÜST
 MAGYARORSZÁGI FŐRAKTÁRA.

Epen most megjelent!

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestén és minden könyvkereskedésben kapható:

A BÉLYEG- ÉS ILLETÉKÜGYI TÖRVÉNYEK ÉS SZABÁLYOK KÉZIKÖNYVE.

Az ide vonatkozó törvények, szabályok, pénzügyministeri rendeletek, pénzügyi közig. bírósági döntvények és elvi jelentőségű határozatok teljes és rendszeres gyűjteménye.

Magyarázó példákkal, terjedelmes kiszámítási táblázatokkal és kimerítő betűsoros tárgymutatóval.

Összeállította

GÁLFFY FERENCZ

kir. pénzügyi fogalmazó a pozsonyi pénzügyigazgatóságnál.

Második teljesen átdolgozott kiadás.

Ára füzve 3 frt.

Sipőcz-féle gyógyborok!

Ezen kökedveltségnek öröndős és az orvosok által is a legnagyobb elismerésben részesült gyógyboraim, a melyek hason készítményi külföldiekkel a versenyt bátran kiállják, a legjobb minőségű saját termésű boraimból, a legjobb minőségű anyagokból készítem; ezen borok étvágygerjesztő, idegerősítő, a vérképződést elősegítő diätetikus készítmények;

Pepsin bor

kitény hatásu mindennemű gyermekbajoknál, vérszegény és tuberkulozus gyermekeknél, megszünteti a gyomorégést a bor v. sörnek túlságos élvezete után. 1 palack ára 1 frt 50.

Coca bor

az idegrendszer élénkítésére, erősítésére és tevékenységének fokozására orvosilag sokszorosan ajánlott becses szer, rögtön megszüntet mindennemű ideges fájdalmat, migrént, fog- és arczfájdalmat. 1 palack ára 1 frt 50.

China és China vasbor

sápadtság, vérszegénység, étvágytalanságnál, általános gyengeségnél hosszú és nehéz betegségek után a legjobb sikerrel lesz használva és végre kitény erősítő szernek bizonyul. az agktorban. 1 palack ára 1 frt 50.

10 üveg egyszerre rendelve 12 frt osztr. ért.
SIPŐCZ ISTVÁN gyógyszerész. Művegyészetli Laboratoriuma Pécsen. 3766

GRANDS MAGASINS DU Printemps

NOUVEAUTÉS Nagyszerű.

ILLUSZTRÁLT ALBUMUNK mely 554 új mintarajzot tartalmaz...

Ép Most Megjelent.

Szétküldése ingyen és bérmentve. Bérmentesített levelek intézendők:

MM. JULES JALUZOT & Ce à Paris

Ugyancsak bérmentve küldetnek a Printemps orsági rakitárán levő szövetek mintái...

BARNA FOGORVOS

Budapest, váci utca 24. szám. Készít egyes fogakat, fogsorokat és plombákat...

VERA-FORRÁS

Véghlesen, Zólyomgyében Magyarország kitünő új savanyuvize, kapható BRÁZAY KÁLMÁN nagykereskedőnél...

A véghlesi „VERA-forrás” visét Dr. Lengyel Béla egyetemi r. tanár és az ásványvíz vegyelemző intézet igazgatója...

Vérszegényeknek!

A budapesti orvosi szaklapokban előnyösen ismertett és az orvosi gyakorlatban felkarolt kitünő hatásának bizonyult legújabb gyógyszerkészítmények

Vasas pepton-conserv

sápkór, vérszegénység, álmatlanság, idegesség, bágyadság és étvágytalanság ellen kitünő hatásu kellemes czukorka. 1 doboz, 30 db 90 kr. Naponta 2 db vendő.

Vas phosphor-pastilla

angolkóros, görvényes és általában vérszegény gyenge gyermekeknek, az ideges izgatottság, izzadás, álmatlanság ellen, továbbá a csont és fogfejlődés előmozdítására felette hatásos és jóízű czukorka. 1 doboz, 20 pastilla 90 kr. Naponta 2 darab adatik be.

Sósavas pepsin-pastilla

kellemes savanykás ízű czukorka, legkifejlesztettebb szer mindennemű gyomorbetegségeknek. 1 doboz ára 20 pastilla 90 kr. — Naponta 2 darab vendő. — Kapható gyógyszerárakban és a feltalálónál:

HAZSLINSZKY KÁROLY gyógyszerész, Budapest, VIII., Sándor-tér 3.

Ezen gyógyszerek Budapest legjobb gyógyszertésében a legkifejlesztettebb eredménytel alkalmazhatók, hivatalosan megvizsgáltatták és védjeggyel láttatták el. Pontos leírás kívánatra megküldetik.

Meglepő olcsó áron! Teljes jótállás mellett!!!

GRÓSZ LAJOS

fogtechnikai műterme, alapítottat 1879. Budapest, IV., magyar-utca 1. I. em.

Ajánlja a n. é. közönség figyelmébe a legújabb amerikai módszer szerint újonnan berendezett fogtechnikai műtermét. Készít kancsuk, vulkanit, celluloid és aranyba foglalt amerikai zománc-fogakat, teljes fogsorokat és műleges szájpadlást.

Alkalmi butor-vásárlás! PATYI ISTVÁN ÉS TÁRSAI

hazai gyártmányu asztalos és saját készítményű kárpitos butortermeiben Budapest, IV. (bélv.) koronaherceg-utca II. sz., I. emelet, a zsidó-utca sarkán, a főposta-palotával szemben.

A lefolyt nyári idény alatt műhelyeinkben nagy mennyiségű butor gyártatott, minek következtében terméink és raktáraink annyira túlteljesedtek, hogy eme óriási készletünket minden elfogadható, még az előállítási áron alul is eláruljuk...

Áraink a következők: Teljes hálszoba-berendezések, u. m. 2 székrenyű, 2 ágy, 2 éjjeli szekrény és mosdó 90 forinttól 700 forintig. — Teljes ebédlő-berendezések, u. m. 2 székrenyű, 2 ágy, 2 éjjeli szekrény és mosdó 100 főtől 800 főtig. — Szalon-berendezések u. m. egy garnitúra, szalon-asztal és consol-asztalokkal 100 főtől 1000 főtig. — Ottománok 25 főtől 100 főtig. — Hála-dívanok 20 főtől 80 főtig. — Magas támlájú ebédlő dívanok, szövetből vagy bőrből, 40 főtől 200 főtig. — Irásasztalok 12 főtől 120 főtig.

Ezek kivül minden alaku és minőségű egyes butordarabok megrendelés és rajz szerint a legújanyosabban készíttetnek. Terjedelmes képes butor árjegyzékünk ingyen és bérmentve küldetik, s viűléki megrendelések pontosan eszközöltek.

1888. okt. 142. sz. 1888. okt.

BUDAPESTI SZEMLE

a M. Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti

GYULAI PÁL.

TARTALOM:

Oroszország keleten. — Huszár Imretől. Más világok. (II.) — Nendtvich Károlytól. A védvámok. — Pólya Jakabtól. Nagy-Becskerekeltől Pákozdig. (II.) — Vendrei Ferencz tábornoktól. Egy leány mint özvegyasszony. Regény. (IV.) Pálffy Alberttől. Költemények: Burns dalaiból. I. Oh fűttenst! — II. Mentem, mendégéltem. — III. Szörnyű szülő. — Angolból Léway Józseftől.

Francia rekon- és ellenszenvék. — Küffer Bélától. Deák Ferenczről. — Urváry Lajostól. Értésítő. Egyetemes regénytár. — z. — Hermann O.: A halgazdaság. — s. — Fraknói V.: Ipolyi A. emlékezete. — Gy. P.

A BUDAPESTI SZEMLE megjelen évenként tizenkétszer 126 lnyvi tartalommal.

A Budapesti Szemle tájékoztatni igyekszik a magyar községet az eszmékről, melyek világszerte foglalkoztatják a szellemeket s mintegy követítő kíván lenni egyfelől a szak tudomány és a műveltség, másfelől a hazai és külföldi irodalom közt. E mellett lehető széles tért nyit a nemzetgazdasági közleményeknek, a m. tud. akadémia nemzetgazdasági bizottságától támogatva.

Megjelen évenként 12-szer 10 lnyvi havi fizetekben. Előfizetési ára bérmentes küldéssel egész évre 12 frt, félévre 6 frt. Előfizetéseket minden könyvtáros elfogad. Bécsben, Szeleni György cs. k. egyet. könyvtáros, I. Stefansplatz Nr. 6. Az előfizetési pénzek az alulírt levelet küldő hivatalába küldendők be, vagy a könyvtárosokhoz a kik szintén föl vannak hatalmarva elfogadásukra.

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irodalmi intézet és könyvnyomda Budapestben.

Franklin-Társulat nyomdája. (Budapest, egyetem utca 4. szám.)

Poudre laxative de Vichy

dr. SOULIGOUX L. fürdőorvostól Vichy-les-Bainsben.

E por jeles hatással bír mindennemű székrekedésnél, különösen pedig olyanoknál, melyek az epeszelet zavarát magukba foglalják, a belek pechidősége stb. előidézől vannak föltételezve. Kitünő hatással bír migraine, agy-vertóulás, aranyer stb. esetéinél. — Egy üvegesével 1 forint 50 krajczár.

Főraktár az osztrák tartományok részére Pserhofer J. gyógyszerháza Bécs, I., Singerstrasse 15.

La VELOUTINE

CH. FAY, ILLATSZERÉSZ, PARIS — 9, rue de la Paix, 9 — PARIS

A „Franklin-Társulat” kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárban kapható, — az osztrák tartományok számára Szeleni György cs. kir. egyet. könyvtáránál Bécsben, I., Stefansplatz Nr. 6.

VIG ÓRÁK

ELBESZÉLÉSEK, TÁRCZÁK.

Ita BERCKZIK ÁRPÁD.

Ára füzve 1 frt 20 kr.

Tartalom: Leány! — Ottill. — A báránka. — Hogy töltsék napjait az öreg úr? (Emlékjegyzetek Deák Ferenczről.) — Szől a madár! — A bős magyar. — Egy pesti ház. — A commisio. — Virginia. — Az a bizonyos egy ruhá. — A fehér rókák. — A mandátum. — Először a színházban. — Jó bor. — Az első látogatás. — Ügyetlen udvarló. — A hőprémes kabát. — A kölcsönkérés. — A grajler. — A beteg diák. — Egy szakáll története.

44. SZÁM. 1888. BUDAPEST, OKTÓBER 28. XXXV. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 frt... Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt... Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 6 frt... Kifizetői előfizetésekre a postailag meghatározott viselőjű a csatlakozó

DEÁK FERENCZ ÉS A KIEGYEZÉS.

1861—1866.

I. Az 1861-iki év.*

A MAGYAR szabadságharcra következett központosító abszolutizmus, miután a monarchia belügyeire nézve a legnagyobb zavarokba, külfelé pedig veszedelmes bonyodalmakba, mondhatni tehát, hogy a végromlás szélére sodorta, tizenkét évi fonnállása után megbukott s a tehetetlenné vált birodalom sorsának intézői magok is belátván, hogy egy birodalom, melyet egyedül a szuronyok hatalma tart össze, sem belül nem szilárd, sem kifelé nem biztos: elérkezettnek látták az időt, hogy a monarchia jövődó fonnállásának más alapokat keressenek.

Az uralkodó 1861 ápril 2-ára összehitta az országgyűlést, megkezdvén ezzel azt a korszakot, mely hat esztendeig tartó provizóriumok és köledési kísérletek után végre a kiegyezéshez vezetett. Ezt a vajudási korszakot s benne Deák Ferencznek vezérlő szerepét tünteti föl az a könyv, mely mint «Deák Ferencz beszédeinek III-ik kötete» Könyi Manó szerkesztése alatt a Franklin-társaság kiadásában épen most hagyta el a sajtót.

A közönség ismeri már «Deák Ferencz beszédei»-nek ugyancsak Könyi Manó által nagy szorgalommal egybegyűjtött első két kötetét, s jól tudja, hogy ezekben a nagy férfúnak nem csupán az országgyűlésen és azon kívül tartott «beszédei» foglaltatnak, hanem hogy azok olyan képét tüntetik föl nyilvános életének, mely szinte teljesnek mondható, a mennyiben a gyűjtemény megjelenése után alig lesz még nyilvánosságra hozható olyan valami, a mi az itt nyujtott képhez lényegesen hozzájárulhatna, olyan pedig, a mi azt megváltoztatni vagy csak módosítani is alkalmas lehetne, épen nem is lesz található.

Deák Ferencz beszédei harmadik kötetének megjelenése s az 1861—66 közötti korszakot ennek alapján ismertető közleményünk alkalmából bemutatjuk a «haza bölcsének» azt az arcképét, melyet ismerői legsikerültebbnek tartanak minden megjelent arcképei között. E kép Benczur Gyulának az első magyar ált. biztosító társaság alapítójáról festett nagy képsorozatjából van véve, melyet egészében már mi is bemutatunk. Ezuttal a Deák alakját feltüntető részét mutatjuk be, a széke mögött álló báró Eötvös József arcképével együtt.

E gyűjtemény, mely — ha a Lustkandl közjogi fejtegetései ellen a «Budapesti Szemle»-ben megjelent mesteri czafolatot is hozzá veszszük — joggal lesz mondható Deák Ferencz teljes szellemi hagyatékának, a maga hűségében és történeti valóságában tünteti föl a «haza bölcsének» impozáns alakját s az ő korszakalkotó működését. Teljesességében birjuk itt az ő szellemi életének közügyekkel kapcsolatos nyilatkozásait, tehát nem csupán a szorosabb értelemben vett «beszé-

DEÁK FERENCZ. Benczur Gyula festménye után. BÁRÓ EÖTVÖS JÓZSEF.